

АНТОАН ДЪО СЕНТ-ЕКЗЮПЕРИ НОЩЕН ПОЛЕТ

Превод от френски: Константин Константинов, —

chitanka.info

На господин Дидие Дора

I

Хълмовете под самолета дълбаеха вече своите тъмни бразди в златото на вечерта. Равнините ставаха лъчезарни, но с някаква неизтощима светлина; в тая страна те не престават да възвръщат златото си, също както след зимата не престават да възвръщат снега си.

И пилотът Фабиен, който пренасяше от най-крайния Юг към Буенос Айрес пощата от Патагония, познаваше приближаването на вечерта по същите белези, които имат водите на някое пристанище: покоят, леките бръчки, които едва — едва чертаеха спокойните облаци. Той навлизаше в един пристанищен заслон, безкраен и благодатен.

Би могъл също да си представи, че прави в тоя покой бавна разходка, почти като някой овчар.

В Патагония овчарите отиват, без да бързат, от едно стадо до друго: той пък отиваше от един град в друг, той беше овчарят на малките градове. На всеки два часа срещаше по някой от тях, които бяха отишли на водопой до брега на реките, или други, които пасяха из равнината.

Понякога, след сто километра степи, по-необитаеми и от морето, той минаваше над някой загубен чифлик, който сякаш отнасяше назад, сред талазите на ливадите, своя товар от човешки живот — и тогава поздравяваше с крилата на самолета тоя кораб.

„Сан Хулиан се вижда; след десет минути се приземяваме!“

Радистът на самолета предаваше това съобщение по всички постове на въздушната линия.

По двете хиляди и петстотин километра от Магелановия проток до Буенос Айрес се редяха летища, които си приличаха; но това, което приближаваха сега, бе на границата на нощта, както в Африка последното покорено селище е на границата на тайнственото.

Радистът предаде едно листче на пилота:

„Толкова много бури има, че слушалките ми се изпълват с пращене. Ще нощувате ли в Сан Хулиан?“

Фабиен се усмихна: небето беше спокойно като аквариум и всички летища пред тях им съобщаваха: „Чисто небе, никакъв вятър.“ Той отговори:

„Ще продължим.“

Ала радистът мислеше, че бурите са се настанили там някъде, както червеите се настаняват в някой плод; нощта щеше да бъде хубава и все пак похабена; противно му беше да навлиза в тоя мрак, готов да загине.

Спускайки се бавно към Сан Хулиан, Фабиен се почувствува уморен. Всичко, което прави сладостен живота на хората, възрастваше сега към него: техните къщи, техните кафененца, дървесата, под които те се разхождат. Той приличаше на завоевател в някоя вечерна победа, който се навежда над завладените земи и открива смиреното човешко щастие. Фабиен усещаше потребността да снесе оръжието си, да почувствува своята тежест и своето схванато тяло — дори злочестините са богатство — и да стане обикновен човек, загледан през прозореца в една вече неподвижна гледка. Той би приел и това мъничко селце: след като си го избрал, задоволяваш се от неговото случайно съществуване и можеш дори да го обикнеш. То те затваря в себе си както любовта. Фабиен би имал желание да живее тук дълго, да вземе тук своя дял от вечността, защото малките градчета, в които той живееше по един час, и заключените със стари зидове градини, които прекосяваше отгоре, му се струаха вечни, тъй като те продължаваха да живеят извън него. И градчето възлизаше към екипажа и се разтваряше пред него. И Фабиен мислеше за приятелствата, за нежните девойки, за интимността на белите покривки, за всички неща, които полека — лека ти стават близки за цяла вечност. Селището плуваше вече до крилата на самолета, разгръщайки тайната на заключените си градини, зидовете на които не ги закриляха вече. Но едва след като се приземи, Фабиен разбра, че не бе видял нищо друго, освен бавния вървеж на неколцина мъже между каменните постройки. Само чрез неподвижността си градчето бранеше тайната на своите чувства, градчето отказваше да даде своята нежност: за да го превземе, човек не трябваше да бъде предприемчив.

Когато десетте минути престой изтекоха, Фабиен трябваше отново да тръгне.

Той се обърна към Сан Хулиан: сега той беше шепа светлини, после шепа звезди, после се разпиля в прах, който за последен път го помами.

„Не виждам вече циферблатите: запалвам.“

Той досегна копчетата, ала червените лампи на кабината разляха към стрелките един зрак, който се разтапяше в синкавата светлина отвън и не ги осветяваше. Прекара пръстите си пред една крушка: пръстите му едва се оцветиха.

„Много е рано.“

Ала нощта възлизаше подобно тъмен дим и изпълваше вече долините. Долините не се различаваха вече от равнината. Но сега светваха селата и техните съзвездия се зовяха и си отговаряха едно на друго. За да отвърне на селата, той също така запалваше и гасеше самолетните лампи. Земята беше напрегната от призиви на светлини, всеки дом бе запалил своята звезда срещу безпределната нощ, като фар, който се върти към морето. Всичко, което покриваше нечий човешки живот, вече блещукаше. Фабиен се възхищаваше, че тоя път навлизането в нощта беше като влизане в пристанищен заслон — бавно и хубаво.

Той пхна глава в кабинката. Радият на стрелките почваше да свети. Пилотът провери едно след друго числата и остана доволен. Той разбра, че седи здраво в небето. Досегна с пръст една металическа гредка и почувствува, че в метала тече живот: металът не тръпнеше, но живееше. Петстотинте конски сили на мотора зараждаха в материята един съвсем нежен ток, който превръщаше нейния лед в кадифена плът. За лишен път пилотът не изпитваше през време на полета нито шемет, ни опиянение, но потайната работа на жива плът.

Сега той си бе създал отново един свят и си проправяше път в него, за да се нагласи удобно.

Той потупа електрическото табло, досегна едно след друго копчетата, поразмърда се, облегна се по-добре и потърси най-доброто положение, за да чувствува хубаво полюшването на петте тона метал, подкрепяни от подвижната нощ. После опипа и намести запасната си лампа, остави я, отново я напипа, увери се, че тя не се изплъзва, отново я остави, пипна всички ръчки, за да ги свърже по-сигурно, да

приучи пръстите си към един свят на слепи. После, когато пръстите му опознаха тоя свят, той си позволи да запали една лампа, да разхубави с точните уреди кабинката си и заследи само по циферблатите своето навлизане — подобно на гмурване — в нощта. Сетне, тъй като нищо не се полюляваше, не тръпнеше, не потреперваше, а жироскопът и алтиметърът, и ходът на мотора бяха здраво установени, той се пообтегна, опря тила си на коженото облегалo и започна онова дълбоко премисляне на полета, в което човек вкухва с наслада някаква необяснима надежда.

И сега, в сърцето на нощта, той открива като бдящ пазач, че нощта изтъква човека: тия призиви, тия светлини, тая тревога. А тая скромничка звезда в мрака: това е уединението на някоя къща. Друга звезда угасва: къща, която се затваря над своята любов. Или над своята мъка. Къща, която престава да отправя своя сигнал към останалия свят. Облакътени на масата, около лампата, селяните не знаят на какво се надяват: не знаят, че сред голямата нощ, в която са затворени, желанията им отиват толкова надалеч. Но Фабиен узнава това, когато иде от хиляда километра, когато усеща как дълбоките вълни издигат и снишават самолета, който диша, след като е минал през десет бури — както през воюващи страни — и между тях през лунни полянки, и когато завладява една след друга тия светлини с чувството, че побеждава.

Тия хора мислят, че лампата им свети само за тяхната простичка маса — ала на осемдесет километра далеч от тях човек вече е досегнат от зова на тая светлина, също като че, безнадеждни, те я люлеят от някой пустинен остров към морето.

II

Така трите пощенски самолета от Патагония, от Чили и от Парагвай се връщаха от юг, от запад и от север към Буенос Айрес. Тук чакаха техния товар, та към полунощ да тръгне самолетът за Европа.

Трима пилоти, всеки в задната част на един металически похлупак, тежък като шлеп, изгубени в нощта, премисляха своя полет и щяха да слязат бавно към безкрайния град от своето бурно или спокойно небе, като странни селяни, които слизат от своите планини.

Ривиер, отговорен за цялата въздушна мрежа, се разхождаше надлъж и нашир върху терена за приземяване в Буенос Айрес. Той беше мълчалив, защото до пристигането на трите самолета той ден криеше опасност за него.

Минута след минута, заедно с телеграмите, които пристигаха, Ривиер имаше съзнанието, че изтръгва нещичко от съдбата, че намалява дела от неизвестността и че измъква своите екипажи из нощта и ги довежда на брега.

Един работник пресрещна Ривиер и му предаде съобщение на радиопоста:

— Куриерът от Чили съобщава, че съзира светлините на Буенос Айрес.

— Добре.

Ривиер скоро щеше да чуе тоя самолет: нощта щеше да му възвърне един от самолетите, също както морето, пълно с приливи и отливи, и тайни, възвръща на брега съкровището, което дълго е люляло във вълните си. А по-късно щеше да получи от нощта и останалите два самолета.

Тогава тоя ден щеше да бъде разчистен. Тогава изтощените екипажи щяха да отидат да спят, заместени от други екипажи. Но за Ривиер нямаше да има никаква почивка: защото сега пък пощенският самолет за Европа щеше да го обремени с безпокойства. Така щеше да бъде винаги. Винаги. За първи път тоя стар борец бе учуден, че се усеща уморен. Пристигането на самолетите никога нямаше да бъде

оная победа, която завършва една война и открива ера на благодатен мир. Тук за него всякога щеше да има само една стъпка, която предхожда хиляда други подобни стъпки. На Ривиер му се струваше, че много отдавна държи о опънати ръце някаква твърде голяма тежест: едно усилие без почивка и без надежда. „Остарявам...“

Той остаряваше, щом вече преставаше да намира своята душевна храна единствено в дейността. Учуди се, че мисли по въпроси, които никога не си бе поставял. И все пак към него идеха с печален шепот сума сладостни неща, които винаги бе отстранявал от себе си: цял един изгубен океан. „Значи, всичко това е толкова близо?...“ И той съзна, че полека — лека бе отблъсвал към старостта, към „когато ще имам време“ онова, което прави сладък живота на хората. Като че наистина хората могат да имат някой ден време, като че човек може да спечели в края на живота си оня благодатен покой, който си е представял. Ала няма покой. Няма може би и победа. Няма окончателно пристигане на всички пощенски самолети.

Ривиер спря при Леру, стар майстор, който в момента вършеше нещо. Леру също тъй работеше от четиридесет години. И работата поглъщаше всичките му сили. Когато се връщаше в къщи вечер, към десет часа или към полунощ, Леру не отиваше в друг свят, който го очакваше, не се освобождаваше от ежедневието. Ривиер се усмихна на тоя мъж, който дигна към него своето тежко лице, посочвайки му една синкава ос:

— Тя беше много груба, но аз я оправих.

Ривиер се наведе над оста. Занаятът отново обсеби Ривиер.

— Трябва да се каже в работилниците да източват тия части по-добре.

Той попипа с пръсти следите от изпиляването, после отново се вгледа в Леру. Един чудноват въпрос дойде на устните му пред тия строги бръчки. Той сам се усмихна на мисълта си:

— Имали ли сте много любовни истории през живота си, Леру?

— О, любовта, такава, господин директоре...

— И вие като мене, изглежда, никога не сте имали време.

— Че май не толкоз много...

Ривиер се вслушваше в гласа, за да проумее дали отговорът съдържа горчивина: не, нямаше горчивина. Извърнат с лице срещу своя минал живот, тоя човек усещаше спокойното доволство на

дърводелеца, който току — що е изгладил една хубава дъска: „Ето. Завърших я.“

„Ето — мислеше Ривиер, — и моят живот е завършен.“ Той отпъди всички тъжни мисли, родени от умората, и се упъти към хангара, защото самолетът от Чили вече бръмчеше.

III

Звукът на тоя далечен мотор ставаше все по-плътен и по-плътен. Като че узряваше. Осветиха летището. Червените лампи за упътване очертаха един хангар, стълбовете на безжичния телеграф, четириъгълна площ земя. Пригответе се някакъв празник.

— Ето го!

Самолетът летеше вече в сноповете лъчи на прожекторите. Толкова блестящ, че изглеждаше нов. Ала когато най-сетне спря пред хангара, докато механиците и работниците бързаха да разтоварят пощата, пилотът Пелерен не мръдна от мястото си.

— Е? Какво чакате, че не слизате?

Зает с някаква тайнствена работа, пилотът не благоволит да отговори. Навярно още чуваше как минава през него шумът на полета. Той клатеше бавно глава и наведен напред, вършеше там кой знае какво. Най-сетне се извърна към началниците и другарите си и ги изгледа важно, като че те бяха негова собственост. Той сякаш ги броеше, премерваше ги, претегляше ги и мислеше, че наистина ги е заслужил, също както и тоя празничен хангар, и тоя здрав цимент, и по-оттатък — тоя град с неговото движение, с неговите жени, с неговата топлина. В своите широки ръце той държеше целия този народ като свои поданици, защото можеше да ги досегне, да ги слуша, да ги наругае. Изпърво помисли да ги наругае, че стоят тук — спокойни, сигурни за живота си, възхищавайки се от луната, — но после стана добродушен:

— ... Вие ще платите черпнята! И слезе от самолета.

Поиска да разкаже за пътуването си:

— Да знаехте само... — И като сметна несъмнено, че достатъчно е казал, почна да сваля кожения си комбинезон.

Когато колата го понесе към Буенос Айрес заедно с един неприветлив инспектор и мълчаливия Ривиер, той стана тъжен: хубаво е да се отървеш от прежеждието и като стъпиш отново на земята,

здравата да изругаеш. Каква могъща радост! Но след това, когато си припомняш, почваш да се съмняваш, без да знаеш за какво.

Борбата сред циклона, както и да е, това поне е действително, открито. Но не е така с образа на нещата, образа, който приемат те, когато смятат, че са сами. Той мислеше:

„Това е досущ като бунт: лицата едва — едва побледняват, но толкова много се променят!“

Направи усилие да си спомни.

Той пресичаше спокоен Кордилерите. Зимните Снегове тежаха над тях с всичкия си покой. Зимните снегове бяха дали покой на тая маса, както вековете — на мъртвите замъци. През двеста километра дълбочина — нито един човек, нито лъх на живот, нито някакво усилие. Само отвесни ридове, които достигах на шест хиляди метра височина, само каменни наметала, които падат право надолу, само едно страшно спокойствие.

Това беше близо до връх Тупунгато...

Той размисли. Да, тъкмо там бе станал свидетел на едно чудо.

Защото изпърво не видя нищо, но просто се бе почувствувал стеснен, подобно на някой, който е смятал, че е сам, а всъщност не е бил сам, и когото някой гледа. Много късно, без да разбере как, той бе почувствувал, че е обграден от гняв. Точно така. Отде идеше тоя гняв?

От какво долавяше той, че тоя гняв се излъчваше от камъните, че се излъчваше от снега? Защото нищо не идеше към него, нито някаква мрачна буря настъпваше. Но един съвсем слабо различен свят изникваше тъкмо там, от другия свят. Със стиснато сърце, необяснимо от що, Пелерен гледаше тия невинни върхове, тия ридове, тия снежни гребени, станали едва — едва по-сиви, но които все пак започваха да живеят също като някакъв народ.

Без да има с какво да се бори, той стискаше командните лостове. Готвеше се нещо, което той не разбираше. Той обтягаше мускулите си, подобно на животно, готово за скок, но не виждаше нищо, което да не е спокойно. Да, спокойно, но натежало от някакво странно могъщество.

Сетне всичко се изостри. Ридовете, върховете, всичко ставаше остро: усещаше се, че като корабен нос те пронизват суровия вятър. А сетне му се стори, че те завиваха и се отклоняваха около него, подобно гигантски кораби, които се нареждат за бой. А сетне във въздуха се

примеси прах: плувайки лекичко като було, той възлизаше откъм снеговете. Тогава, за да потърси изход в случай на необходимо отстъпление, той се обърна и потръпна: целите Кордилери назад като че вряха.

„Загубен съм.“

От един връх напред бликна сняг: същински вулкан от сняг. После същото от друг връх, по-надясно. И така един след друг всички върхове пламваха, сякаш някакъв невидим бегач ги палеше последователно. Тогава именно, заедно с първото раздвижване на въздуха, планините около пилота се разклатиха.

Силните действия оставят в човека малко следи: той не долавяше в себе си спомена за бурните движения, които го бяха търкаляли. Спомняше си само, че се е борил бясно сред тия сиви пламъци. Помисли си:

„Циклонът е нищо. Човек се бори, за да спаси кожата си. Но преди това! Но срещата преди това!“

Той мислеше, че може да познае между хиляди други лица онова лице, а все пак беше го вече забравил.

IV

Ривиер гледаше Пелерен. След двадесет минути, когато слезе от колата, той ще се смеси с тълпата с чувството на умора и натежнялост. Може би ще си помисли: „Много съм уморен... мръсен занаят!“ И ще изповяда на жена си нещо такова: „По-добре си е тук, отколкото над Андите.“ А всъщност всичко, на което хората толкова държат, се бе почти откъснало от него: той току — що бе опознал неговата нищета. Току — що бе преживял няколко часа от другата страна на декора, без да знае дали ще му бъде позволено да си възстанови този град с неговите светлини. Дали ще намери още дори приятелките си от детинство, отегчителни, но мили, всичките си малки човешки слабости. „Сред всяка тълпа — мислеше Ривиер — има хора, които не се отличават от другите, но които са удивителни вестноносци. И то без сами да знаят това. Освен ако!...“ Ривиер се боеше от някои възторжени почитатели. Те не разбираха светия характер на полета и техните възклицания фалшифицираха неговия смисъл, понизяваха човека. Ала Пелерен запазваше всичкото си величие — с това, че беше научил, простичко и по-добре от всички други, колко струва светът, зърнат при по-особена светлина, и отблъсваше просташките одобрения с тежко презрение. Затова Ривиер го поздрави така: „Как успяхте?“ И му стана драго, че Пелерен говори само за работата, говори за полета си, както ковачът за своята наковалня.

Пелерен обясни най-напред как пътят за връщане му е бил отрязан. Той почти се извиняваше: „Тъй че нямаше какво да избирам.“ След това не могъл да види нищо; снегът го заслепявал. Но бурни въздушни течения го спасили, като го издигнали на седем хиляди метра. „През цялото прелитане на планината трябва да съм бил наравно с хребета.“ Каза още, че трябвало да смени от мястото си отдушника на жироскопа: снегът го запушвал. „Образуваше коричка от лед, нали разбирате!“ По-сетне други течения прекатурили Пелерен и на височина към три хиляди метра той не разбирал как още не се е блъснал някъде.

То било, защото летял вече над равнината.

— Разбрах това веднага щом изхвъркнах в чисто небе. Той обясни накрая как в тоя миг имал чувството, че излиза от някоя пещера.

— И в Мендоза ли имаше буря?

— Не. Кацнах там при чисто небе, без вятър. Но бурята вървеше по петите ми.

Той я описа, защото, както казваше — „все пак беше странно нещо“. Високо горе върхът се губел в облаци от сняг, докато подножието се търкаляло в равнината, досуц като черна лава. И тя поглъщала един по един градовете.

— Никога не бях виждал такова нещо... После замълча, обзет от някакъв спомен. Ривиер се обърна към инспектора.

— Това е циклон от Тихия океан, много късно ни съобщиха за него. Но все пак тия циклони никога не прехвърлят Андите.

А не можеше да се предвиди, че тоя ще продължи пътя си към изток.

Инспекторът, който не разбираше нищо, се съгласи с Ривиер.

Инспекторът като че се подвоуми, обърна се към Пелерен и адамовата му ябълка мръдна. Но той замълча. И след като размисли, загледан право пред себе си, отново се заключи в своето меланхолично достойнство. Той мъкнеше като багаж тая меланхолия.

Пристигнал съвсем наскоро в Аржентина, повикан от Ривиер за някаква неопределена служба, той се държеше непохватно със своите големи ръце и със своето достойнство на инспектор. Тоя нямаше право да се възхищава нито от въображението, нито от творческия дух: възхищаваше се по дължност само от точността. Нямаше право да изпие дори една чашка в компания, да поговори на „ти“ с някой другар или да се осмели да каже някоя игрословица, освен в най-невероятен случай, когато му се паднеше да срещне в същото летище друг инспектор.

„Тежко е — мислеше той — да бъдеш съдия.“

Всъщност той не съдеше, но само клатеше глава. Не знаейки нищо, той клатеше бавно глава пред всичко, което срещаше. Това смущаваше нечистите съвести и помагаше да се поддържа добре материалът. Никак не го обичаха, защото инспекторът не е създаден за сладостите на обичта, а за съставяне на доклади. Бе се отказал да

вмъква в тия доклади нови методи и технически решения, откакто Ривиер писа: „Умолява се инспекторът Робино да ни дава не поеми, а доклади. Инспекторът Робино ще употреби най-добре познанията си, като подсилва старанието на служещите.“ Тъй че от тоя ден насетне той се нахвърляше, както върху насъщния си хляб, срещу човешките слабости. Срещу механика, който пиеше, срещу началника на летището, който гуляеше по цели нощи, срещу пилота, чийто апарат подскачаше, когато се приземяваше.

Ривиер казваше за него:

— Не е много умен и затова служи много добре.

Правилник, изработен от Ривиер, показваше познаването на хората от Ривиер, но за Робино не съществуваше нищо друго освен познаването на правилника.

— Робино — каза му един ден Ривиер, — за всяко отлитане със закъснение трябва да лишавате служещите от възнагражденията за точност.

— Дори в случай на непреодолима сила ли? Дори и при мъгла?

— Дори и при мъгла.

— И Робино изпитваше своеобразна гордост, че има началник, който е толкова силен, та не се бои да е несправедлив. Така и самият Робино можеше да получи известно величие от подобно дръзко могъщество.

— Вие — казваше той след това на началниците на летищата — дадохте знак за отлитане в шест часа и петнадесет минути, затова не можем да ви платим възнаграждение за точност.

— Но, господин Робино, в пет и тридесет минути не се виждаше нищо на десет метра!

— Правилникът е такъв.

— Но, господин Робино, ние не можем да изместим мъглата!

Но Робино се оградяваше със своята загадъчност. Той беше частица от управлението. Сам между тези пумпали, той проумяваше, че като наказваш хората, можеш да поправиш времето.

— Той нищо не мисли — казваше Ривиер за него — и затова не може да мисли погрешно.

Ако някой пилот строшеше самолет, тоя пилот изгубваше възнаграждението си за летене без повреди.

— Ами когато повредата се случи над някоя гора? — беше попитал Робино.

— И над гора да е. И Робино държеше на казаното.

— Съжалявам — казваше той по-късно на пилотите, опиянен, — съжалявам дори безкрайно, но повредата трябваше да се случи другаде.

— Но, господин Робино, човек не избира де да се случи повредата.

— Правилникът е такъв.

— Правилникът — мислеше Ривиер — прилича на религиозните обреди, които изглеждат безсмислени, но формират хората. На Ривиер бе все едно дали е справедлив, или несправедлив. Може би за него тия думи дори нямаха смисъл. Дребните съществування от малките градчета се въртят вечер около беседката за градската музика и Ривиер мислеше: „Дали съм справедлив, или несправедлив по отношение на тях, това няма смисъл: те не съществуват.“ За него човекът беше девствен восък, който трябваше да се омеси и да му се даде форма. Трябваше да се вдъхне душа на тая материя, да ѝ се създаде воля. Той не мислеше да ги заробва чрез суровост, но да ги накара да преодолеят себе си. Наказвайки така всяко закъснение, той се показваше несправедлив, но изостряше волята за отлитане във всяко летище; той създаваше тая воля. Като не позволяваше на хората да се радват на лошото време, както биха се радвали на предложение за почивка, той ги държеше задъхани да търсят прояснено небе, когато пък очакването скрито ги унижаваше, дори и последния общ работник, и ги правеше склонни към най-лоши извъртания. Затова те използваха първата цепнатина в небето: „На север се прояснява, на път!“ Благодарение на Ривиер по всичките петнадесет хиляди километра култът на пощата беше преди всичко друго.

Ривиер казваше понякога:

— Тия хора са щастливи, защото обичат онова, което вършат, а го обичат, защото аз съм строг.

Той може би караше хората да страдат, но им създаваше също така силни радости.

„Трябва да ги тласкаш — мислеше той — към силен живот, който влече със себе си страдания и радости, но единствен има цена.“

Когато колата влезе в града, Ривиер каза да го откарат в канцеларията на дружеството. Останал сам с Пелерен, Робино го погледна и полуразтвори устни, за да заговори.

V

Тая вечер Робино беше тъжен. Лице срещу лице с победителя Пелерен, той току — що бе открил, че неговият собствен живот е сив. Нещо повече, току — що бе открил, че той, Робино, въпреки титлата си инспектор и въпреки властта си струваше по-малко от тоя мъж, капнал от умора, мушнал се в ъгъла на колата, с притворени очи и почернели от масло ръце. За първи път Робино се възхищаваше. Той чувствуваше потребност да каже това. И особено чувствуваше потребност да си спечели едно приятелство. Той беше уморен от своето пътуване и от неуспехите си през деня и може би се усещаше малко смешен. Проверявайки наличността от бензин, той се беше оплел тая вечер в сметките си, така че дори чиновникът, когото искаше да хване на местопрестъплението, обзет от съжаление, довърши вместо него сметките. Ала най-вече той бе критикувал поставянето на една помпа за масло тип „Б-6“, сбърквайки я с помпа от тип „Б-4“, и присмехулните механици го бяха оставили двадесет минути да заклеймява „това невежество, неизвинимо с нищо“ — неговото собствено невежество.

Той се страхуваше също тъй от своята хотелска стая. От Тулуза до Буенос Айрес, след работа, той неизменно се връщаше в нея. Затваряше се там със съзнанието за всичките тайни, които му тежаха, измъкваше от куфара си топ хартия, написваше бавно: „Доклад“, нахвърляше няколко реда и после скъсваше всичко. Искаше му се да може да спаси дружеството от някоя голяма опасност.

Но никаква опасност не заплашваше дружеството. И досега не бе спасил нищо друго освен една главина на перка, почнала да ръждясва. С мрачен вид той бавно бе прокарал пръста си по ръждата пред началника на летището, който впрочем му бе отговорил:

— Обърнете се към предходното летище: тоя самолет току — що пристигна оттам.

Робино се съмняваше в ролята си. От желание да се сближи с Пелерен, той се осмели да каже:

— Ще дойдете ли да вечеряте с мене? Иска ми се да поприказваме малко, понякога моята служба е тежка...

Но за да не слезе твърде бързо до другия, веднага се поправи:

— Аз имам толкова много отговорности!

Неговите подчинени никак не обичаха да пускат Робино в частния си живот. Всеки от тях мислеше: „Ако още не е намерил нищо за доклада си, както винаги е гладен, ще изяде мене.“

Но тая вечер Робино не мислеше почти за нищо друго освен за своите беди: тялото му страдаше от една неприятна екзема — това бе единствената негова същинска тайна — и му се искаше да разкаже някому това, искаше му се да го съжаляват и не намирайки утеха в гордостта, да я потърси в унижението. Освен това той имаше във Франция една любовница и когато се връщаше там, за да блесне малко пред нея и да я накара да го обича, разказваше ѝ нощем за своите служебни проверки, а тя го намразваше тъкмо поради това. И сега той чувствуваше нужда да приказва за нея.

— Значи, ще вечеряте с мене? Добрият Пелерен се съгласи.

VI

Когато Ривиер влезе в канцелариите на Буенос Айрес, чиновниците дремеха. Той беше в горната си дреха, с шапка, приличаше на вечен пътешественик и минаваше почти незабелязан — толкова малко въздух изместваше дребната му снага, толкова сивите му коси и безличните му дрехи се пригаждаха към всякакъв декор. И все пак изведнъж хората се оживиха от някакво усърдие. Чиновниците се размърдаха, началникът на канцеларията прегледа бързо последните писма, пишещите машини затракаха.

Телефонистът редеше фишовете си на определеното място и отбелязваше в дебела книга телеграмите.

Ривиер седна и се зачете.

След изпитанието в Чили той четеше сега историята на един щастлив ден, дето нещата сами се нареждат, дето съобщенията, с които преминатите летища се освобождаваха едно след друго, са съдържани вести за победа. Пощенският самолет от Патагония също напредваше бързо: той беше изпреварил разписанието, тъй като благоприятни ветрове тласкаха своите талази от юг към север.

— Дайте ми метеорологичните сведения.

Всяко летище хвалеше своето ясно време, своето прозрачно небе, своя добър ветреца. Златиста вечер обгръщаше Америка. Ривиер се зарадва, нещата се подреждат. Един пощенски самолет се бореше сега там някъде сред случайностите на нощта, но имаше най-добрите изгледи за сполука.

Ривиер отмести тетрадката.

— Добре сме...

И излезе да хвърли поглед към всичките служби, като нощен страж, който бди над половината свят.

Той спря при един отворен прозорец и проумя нощта. Тя включваше в себе си Буенос Айрес, но също така, като обширен храм, и цяла Америка. Това чувство на величие не го учуди: небето на Сантяго да Чили беше чуждо небе, но щом пощенският самолет е на

път към Сантяго да Чили, от единия край на въздушната линия до другия всичко вече заживява под един и същ дълбок купол. Оня самолет, гласа на който патагонските рибари ловяха в слушалките на безжичния телеграф, сега те виждаха неговите светнали бордови лампи. Когато тревогата за един самолет, който хвърчи, тежеше върху Ривиер, тя тежеше също така и върху столиците, и върху областите заедно с бръмченето на мотора.

Щастлив, че тая нощ се бе добре отървал, той си спомняше други нощи на безредие, в които му се струваше, че самолетът е затънал опасно и че е трудно да му се помогне. Тогава от радиопоста на Буенос Айрес те следяха неговата жалба, преплетена с пращането на бурите. Златото на музикалната вълна се губеше под тая глуха кора. Каква безутешност има в миньорната песен на един самолет, запрятан като сляпа стрела срещу пречките, издигнати от нощта!

Ривиер сметна, че в нощ на бдение мястото на един инспектор е в канцеларията.

— Изпратете ми Робино.

Робино тъкмо в тоя миг се готвеше да направи от един пилот свой приятел. В хотела той бе изпразнил пред него куфара си; куфарът съдържаше ония дребни неща, които сближават инспекторите с останалите хора: няколко безвкусни ризи, чанта с тоалетни принадлежности, сетне една снимка на мършава жена; инспекторът забодя снимката на стената. По тоя начин той направи пред Пелерен смирена изповед за своите нужди, за нежните си чувства, за жалбите си. Като изнасяше в тоя жалък ред съкровищата си, той разгръщаше пред пилота своята нищета. Една нравствена екзема. Показваше своята тъмница.

Но за Робино, както за всички хора, съществуваше една мъничка светлинка. Той изпита голяма нежност, когато измъкна от дъното на куфара си грижливо обвита малка торбичка. Без да продума, той дълго я потупва, най-сетне разтвори ръце.

— Донесох това от Сахара...

Инспекторът се бе зачервил, че е посмял да направи такава изповед. Той се утеши сега от своите горчивини, от нещастното си брачно съжителство, от цялата сива истина — утеши се с тия черникави камъчета, които отваряха една врата към тайнственото.

И като се зачерви още повече, добави:

— Има ги същите и в Бразилия...

А Пелерен потупа по рамото един инспектор, който се бе навел над Атлантида. И от стеснение запита:

— Обичате ли геологията?

— Страстно.

В живота единствени камъните бяха проявили доброта към Робино.

Когато го повикаха, Робино беше тъжен, но отново се преизпълни с достойнство.

— Трябва да ви оставя, господин Ривиер има нужда от мене за някои важни решения.

Когато Робино отиде в канцеларията, Ривиер го бе забравил вече. Той размисляше пред една стенна карта, дето мрежата въздушни линии на дружеството бе начертана с червено. Инспекторът зачака заповедите му. След доста време Ривиер, без да извърне глава, го запита:

— Какво мислите за тая карта, Робино? Понякога, събуждайки се от някой свой унес той задаваше ребуси.

— Тая карта, господин директоре...

В действителност инспекторът не мислеше нищо, но устремил със строг вид поглед в нея, той инспектираше на бърза ръка Европа и Америка. А Ривиер продължаваше размислите си, без да ги споделя с него: „Линията на тая мрежа е хубава, но тежка. Тя ни струва вече много хора, млади хора. Тя се налага тук с властната сила на нещо, което е вече съградено, но колко задачи ни поставя само!“ И все пак за Ривиер целта бе над всичко друго.

Изправен до него, втренчен в картата, Робино постепенно се съвземаше. Той не очакваше никакво съжаление от страна на Ривиер.

Бе опитал веднъж късмета си, като му изповяда, че животът му е похабен от тая смешна болест и Ривиер му отговори подигравателно: „Ако ви пречи да спите, тя ще усили дейността ви.“

Но това бе само наполовина шега. Ривиер имаше навик да твърди: „Ако безсънието на някой музикант го кара да твори хубави произведения — то е хубаво безсъние.“

Веднъж той посочи Леру: „Я го погледнете само, колко е хубаво, че тая грозота отблъсква любовта...“ Всичко велико, което Леру имаше в себе си, дължеше може би на тая лоша участ, която бе ограничила живота му единствено в занаята.

— Вие близки ли сте с Пелерен?

— Ех...

— Аз не ви укорявам за това.

Ривиер направи полукръг и с наведена глава, със ситни стъпки увлече със себе си Робино. На устните му се появи тъжна усмивка, която Робино не проумя.

— Само че... само че вие сте началник.

— Да — отвърна Робино.

Ривиер помисли, че така всяка нощ в небето се заплита също като драма една човешка дейност. Малко отслабване на волите може да повлече поражение, затова би трябвало може би много да се бори тук още от заранта.

— Вие трябва да си знаете мястото. Ривиер обмисляше добре думите си.

— Идната нощ може би ще трябва да заповядате на тоя пилот да тръгне по опасен път: той ще трябва да ви се подчини.

— Да...

— Вие разполагате едва ли не с живота на хора — и то на хора, които струват повече от вас...

Той като че се подвоуми.

— Това е сериозно нещо.

Ривиер, който все така ситнеше, замълча няколко секунди.

— Ако те ви се подчиняват от приятелство, вие ги заблуждавате. Вие самият нямате право да изисквате никаква жертва.

— Не... разбира се.

— А ако пък смятат, че приятелството с вас ще ги избави от някои изпитания, вие пак ги заблуждавате: те трябва да ви се подчиняват. Седнете там.

Ривиер буташе лекичко с ръка Робино към писалищната му маса.

— Искам да ви поставя на мястото ви, Робино. Ако сте уморен, не тия хора ще ви подкрепят. Вие сте началник. Вашата слабост е смешна. Пишете.

— Аз...

— Пишете: „Инспекторът Робино налага на пилота Пелерен наказание по тая и тая причина.“ Ще намерите някаква причина.

— Но, господин директоре!

— Вършете работата ей така, като че всичко ви е ясно, Робино. Обичайте ония, на които заповядвате. Но без да им го казвате.

Робино отново с усърдие щеше да кара служащите да чистят ръждата по главините на перките.

Едно помощно летище съобщи по безжичния телеграф: „Виждаме самолет. Самолетът съобщава: «Скоростта намалява, ще се приземим».“

Несъмнено щеше да се загуби половин час. Ривиер усети същото раздразнение, което чувствува човек, когато бърз влак внезапно спре на релсите и минутите вече не хвърлят късове от полята. Голямата стрелка на стенния часовник очертаваше сега едно мъртво пространство: тоя ъгъл между двете стрелки можеше да обгърне толкова много събития! За да се отърве от очакването, Ривиер излезе и нощта му се видя празна като театър без актьори. „Такава нощ и да се развали!“.

Той гледаше злобно през прозореца откритото небе, обогатено със звезди — тия божествени пътеуказатели, и луната — златото на такава нощ, което се прахосваше.

Но щом самолетът отново отлетя, за Ривиер тая нощ пак стана вълнуваща и хубава. Тя носеше в лоното си живот. Ривиер се загрижи за тоя живот и накара да запитат екипажа:

— Какво е времето при вас?

Изтекоха десет секунди:

— Много хубаво!

След това се изредиха няколко имена на прелетени градове и за Ривиер те бяха неприятелски градове, превзети в тая борба.

VII

Час по-късно радистът на пощенския самолет от Патагония се усети като че подигнат леко от нечие рамо. Той погледна наоколо си: тежки облаци гасяха звездите. Наведе се към земята: търсеше светлинките на селата, прилични на светулки, скрити в трева, но нищо не блещукаше в тая черна трева.

Стана му неприятно, предусещайки мъчна нощ: ту напред, ту назад, завзети земи, които пак трябва да се отстъпват. Той не проумяваше тактиката на пилота; струваше му се, че по-нататък ще се блъснат в гъстата нощ като в стена.

Сега съзря насреща на хоризонта едва забележим отсвет: зарево на ковачница. Радистът досегна рамото на Фабиен, но Фабиен не помръдна.

Първите вълнения на далечната буря нападнаха самолета. Леко издигнати, металическите маси натежаха до самата плът на радиста, сетне сякаш се загубиха, стопиха се и за няколко секунди той летя сам в нощта. Тогава се вкопчи с две ръце за стоманените ръчки.

И понеже не съзираше вече нищо друго от целия свят, освен червената светлина на кабинката, той потръпна, като усети, че е слязъл чак в сърцето на нощта, без помощ, под едничката закрила на една малка рудничарска лампа. Не посмя да безпокои пилота, за да разбере какво ще реши той, и така, вкопчил ръце в стоманата, наведен напред към пилота, гледаше неговия тъмен тил.

В слабата светлина изплуваха само една глава и неподвижни рамене. Това тяло беше само тъмна купчина, прислонена малко наляво с лице срещу бурята, блискано навярно от всеки блясък. Ала радистът не виждаше нищо от това лице. Нищо от всичко онова, което бе предизвикано от чувствата му и което се трупаше върху него, за да пресрещне бурята: навъсеността, волята, гневът, всичко най-съществено, което си разменяха взаимно — това бледо лице тук и ония там кратки блясъци, — всичко оставаше непроницаемо за него.

Но той все пак долавяше набраната сила в неподвижността на тая тъмна маса и обичаше тая сила. Тя несъмнено го носеше към бурята, но също така щеше да надвие бурята. Тия ръце, сключени върху командните лостове, несъмнено натискаха вече бурята като тила на някое животно, но плещите, изпълнени със сила, бяха неподвижни и в тях се чувствуваше дълбок запас.

Радистът помисли, че в края на краищата пилотът е отговорният. И сега увлечен като втори, седнал отзад ездач в тоя галоп срещу пожара, той се наслаждаваше на това материално, тежко и издръжливо нещо, което представляваше тъмната фигура пред него.

Вляво слабо като мигащ фар се появи ново зарево.

Радистът понечи да досегне рамото на Фабиен, за да го предупреди, но видя, че той изви бавно глава и за няколко секунди извърна лице срещу тоя нов враг, а после бавно пак зае първото си положение. С все същите неподвижни рамене, с тила, все тъй опрян на коженото облегало...

VIII

Ривиер излезе да се поразходи малко, за да залъже неразположението, което го обземаше, и той, който живееше само заради дейността, и то дейност драматична, започваше да чувства странно, че сега драмата се измества и става лична.

Помисли, че около беседката за градската музика дребните буржоа от малките градчета живееха привидно мълчалив живот, но живот, който понякога също така е натезнял от драми: болест, любов, жалейка, а може би и... Сега неговата собствена болка го учеше на много работи. „Тя ни отваря очите за някои неща...“ — мислеше той.

Сетне, към единадесет часа вечерта, чувствувайки се по-добре, той тръгна към канцеларията.

С бавен ход си проправяше с рамене път сред тълпата, спряла пред вратите на кината. Вдигна очи към звездите, които блестяха над тесния път, почти изчезнали поради светещите обяви, и помисли: „Тая вечер с моите два пощенски самолета, които пътуват, аз съм отговорен за цялото небе. Оная звезда там е знак, който ме търси сред тълпата и ме намира: затова се усещам донякъде чужденец, донякъде самотен.“

В паметта му прозвуча една музикална фраза: няколко ноти от една соната, която вчера бе слушал заедно с приятели. Приятелите му не бяха разбрали музиката.

— Такова изкуство ни отегчава, както и вас, само че вие не признавате това.

Той отговори:

— Може би...

И тогава, както тая вечер, той се бе почувствувал самотен, но много скоро бе открил богатството на такава самотност. Вестта, която тая музика носеше, стигаше като сладостна тайна до него, единствено до него сред посредствените хора. Същото бе и със знака на звездата. През толкова човешки рамене нему говореха те на език, който само той разбираше.

На тротоара го блъскаха; той продължи да мисли: „Няма да се ядосвам. Аз съм като баща на болно дете, който върви със ситни крачки сред тълпата. Той носи в себе си дълбоката тишина на своя дом.“

Дигна очи към хората. Диреше да разпознае измежду тях ония, които разхождаха със ситни крачки тук своите открития или своята любов, и мислеше колко самотни са пазачите на фаровете.

От тишината на канцелариите му стана приятно. Мина бавно през тях и единствено стъпките му прокъртяха там. Пишещите машини спяха под калъфите си. Големите шкафове затваряха подредените преписки. Десет години опит и труд. Хрумна му, че върви из подземие на банка; там, дето са струпани съкровищата. Той мислеше, че всъщност във всеки от тия списъци е събрано нещо по-ценно от злато: жива сила. Жива, но още спяща сила, както златото в банките.

Някъде щеше да намери дежурния през тая нощ чиновник. Един човек работеше някъде, за да може животът да не спира, за да може волята да не спира, така че от летище до летище да може веригата от Тулуза до Буенос Айрес да не се прекъсва никога.

„Тоя човек не съзнава величието си.“

Някъде пощенските самолети се бореха. Нощните полети бяха продължителни като болест: трябваше да се бди. Трябваше да се помага на тия хора, които с ръце и колене, гърди до гърди се хвърляха срещу мрака и които не знаеха вече нищо, не знаеха вече нищо друго освен движещи се, невидими неща, от които чрез силата на слепите си мишци трябваше да се изтръгнат като от някое море. Какви страшни признания правеха те понякога: „Аз осветих ръцете си, за да ги виждам...“ Кадифе на ръцете, което се открива само в тая червена баня на фотограф. Единственото, което остава от света и което трябва да се спаси.

Ривиер натисна вратата на отделението на експлоатацията. Една — единствена запалена лампа създаваше в ъгъла светъл бряг. Тракането на единствена пишеща машина даваше съдържание на тая тишина, без да я потиска. От време на време иззвъняваше телефон; тогава дежурният чиновник ставаше и се запътваше към тоя настойчив, повтарящ се и печален зов. Дежурният чиновник откачваше слушалката и невидимата тревога затихваше — много кротък разговор

в един тъмен ъгъл. Сетне човекът се връщаше безстрастен на писалищната си маса, над една неразгадаема тайна, с лице, заключено от самотията и съня. Каква заплаха носи подобен зов, който иде от нощта зад стените, когато два пощенски самолета пътуват! Ривиер мислеше за телеграмите, които носят злокобна вест на семействата, седнали вечер под лампата, за нещастиято, което през няколко секунди — дълги като вечност — се таи в лицето на бащата. Вълна на предизвестие, изпърво без сила, толкова далеч от изпуснатия вик, толкова спокойна. И всеки път той чуваше нейното слабо ехо в тоя потаен звън. И всеки път движенията на чиновника, бавен поради самотията и подобен на плувец между две течения, който се връща от тъмнината към лампата като човек, гмурнал се в дълбините и сега излизащ на повърхността, всеки път тия движения му се струваха натежнели от тайни.

— Чакайте. Ида.

Ривиер откачи слушалката, чу мълвежа на света.

— Тук Ривиер.

Слаба глъчка, сетне някакъв глас:

— Давам ви радиопоста.

Нова неясна глъчка, шумолене на фишове в чекмеджето, сетне друг глас:

— Тук радиопостът. Предаваме ви телеграмите. Ривиер си вземаше бележки и клатеше глава:

— Добре... добре...

Нищо важно. Обикновените служебни съобщения. Рио де Жанейро искаше някакво сведение. Монтевидео говореше за времето, а Мендоза за материали. Бяха познатите домашни шумове.

— А пощенските самолети?

— Времето е бурно. Не чуваме самолетите.

— Добре.

Ривиер помисли, че тук нощта е чиста, звездите блещят, но че радистите откриват в нея далечни бури.

— Доскоро чуване.

Ривиер стана, чиновникът се доближи до него:

— Служебните книжа за подпис, господин директоре...

— Добре.

Ривиер почувствува прилив на силно приятелско чувство към тоя човек, обременен също тъй с тежестта на нощта. „Боен другар — мислеше Ривиер. — Той никога навярно не ще узнае колко силно ни свързва един с друг това бдение.“

IX

Отивайки с връзка книжа в ръце към кабинета си, Ривиер усети отново същата силна болка в дясната страна, която от седмица насам го измъчваше.

„Не ме бива вече...“

За секунда той се прислони до стената.

„Глупаво...“

После стигна до креслото си.

За лишен път се почувствува като стар свързан лъв и голяма тъга го обсеби.

„Толкова труд и да стигнеш до това!... Аз съм петдесетгодишен, за тия петдесет години изпълних живота си с много неща, оформих се, борих се, променях хода на събитията — и ето сега какво ме занимава и изпълва и става по-важно от света... Глупаво!“

Той почака, избърса потта си и когато му мина, почна да работи.

Преглеждаше бавно книжата.

„При демонтирането на мотора «301» в Буенос Айрес установи се... налагам строго наказание на отговорния.“

Подписа.

„Тъй като летището на Флориенополис не се съобрази с нарежданията...“

Подписа.

„По дисциплинарни причини ще преместим началника на летището Ришар, който...“

Подписа.

Сетне, тъй като болката в дясната страна, затихнала, но все още съществуваща и в същото време нова, като че бе някакъв нов смисъл на живота, го караше да мисли за себе си, той се изпълни с някаква горчивина. „Справедлив ли съм или несправедлив? Не зная. Когато наказвам — злополуките намаляват. Отговорният не е човек, той е сякаш някаква тъмна сила, която никога не ще удариш, ако не удариш

всички. Ако бъдех много справедлив, всеки нощен полет би носил смъртна опасност.“

Усети лека слабост, като помисли, че линията на този път, която той е начертал, е твърде трудна. Каза си, че жалостта е добро нещо. И продължи да прелиства бележките, потънал в размисъл.

„... а що се отнася за Робле, от днес нататък той няма да бъде вече наш служител.“

Отново видя пред себе си този човечец и си спомни тазвечерния разговор:

— Пример, няма как, пример!

— Но, господин директоре... Господин директоре... За един път, само за един път, помислете! А пък аз съм работил цял живот!

— Трябва да се дава пример!

— Но, господин директоре... Погледнете, господин директоре!

И ето той си спомни вехтата чанта и този къс от вестник, дето младият Робле позира, изправен пред един самолет.

Ривиер виждаше как старите ръце треперят над тази наивна слава.

— Това е от 1910 година, господин директоре... Аз сглобих тук първия самолет на Аржентина. Работя във въздухоплаването от 1910 година... Господин директоре, това са двадесет години! И как можете да кажете вие... Ами младите, господин директоре, как ще се смеят те в работилницата!... Ах, здравата ще се смеят те!

— Все ми е едно.

— Ами моите деца, господин директоре, аз имам деца!

— Казах ви: предлагам ви място на общ работник.

— А моето достойнство, господин директоре, моето достойнство? Помислете, господин директоре, двадесет години въздухоплаване, един стар труженик като мене...

— Общ работник.

— Отказвам, господин директоре, отказвам!

И старческите ръце трепереха, а Ривиер отвърна очи от тази сбръчкана кожа, плътна и хубава.

— Общ работник.

— Не, господин директоре, не... искам да ви кажа още...

— Можете да си излезете.

Ривиер си каза: „Не него изпъдих аз тъй грубо, а злото, за което може би той не бе отговорен, но което се промъкваше чрез него.“

Защото — мислеше той — събитията се управляват от човека, подчиняват му се и така човек твори. А хората са жалки пращинки и те също тъй се сътворяват от човека. Или пък биват отстранявани, когато чрез тях се промъква злото.“

„Искам да ви кажа още...“ Какво ли искаше да му каже още тоя клет старик? Че му отнемаха досегашните радости? Че той обича звука на инструментите по стоманата на самолетите, че лишаваха живота му от голямата поезия и че... че все пак трябва да се живее?

„Много съм уморен — мислеше Ривиер. Треската се връщаше в него, сякаш го милваше. Той почукваше по листа и мислеше: — Аз много обичах лицето на тоя стар другар...“

И отново виждаше ръцете му. Мислеше за онова леко движение, което биха очертали те, за да се заключат. Достатъчно би било да каже: „Добре, добре, останете.“ Ривиер си представяше потока от радост, който би потекъл в тия стари ръце. И тая радост, която ще изразят, която биха изразили — не лицето, а тия стари ръце на работник, — му се стори най-хубавото нещо в света. „Да скъсам ли тоя лист?“

И семейството на старика, и връщането вечерта в къщи, и скромната гордост:

— Значи, оставят те?

— Че как иначе! Та аз сглобих първия самолет в Аржентина!

И младите, които нямаше вече да се смеят, и тая отново завоювана почит от предишния служител...

„Да го скъсам ли?“

Телефонът извън. Ривиер откачи слушалката.

Дълго мълчание, сетне оня отек, оная дълбочина, която вятърът и пространството придават на човешките гласове. Най-сетне се обадиха:

— Тук площадката за излитане. Кой там?

— Ривиер.

— Господин директоре, „650“ е на пистата.

— Добре.

— Най-сетне всичко е готово, но в последния момент трябваше да оправим електрическия ток, тъй като връзките бяха повредени.

— Добре, кой се е занимавал с уредбата на тока?

— Ще проверим. Ако позволите, ще наложим наказания: повреда в осветлението на борда е важно нещо.

— Разбира се.

Ривиер мислеше: „Ако не изтръгваш злото, когато го срещнеш дето и да бъде то, стават повреди в осветлението: престъпление е да го пропуснеш, когато то открива и своите оръдия; Робле ще си върви.“

Чиновникът, който нищо не бе видял, чукаше все така на машината.

— Какво е това?

— Седмичният отчет.

— Защо не е готов?

— Аз...

— Ще видим тая работа.

„Любопитно е как събитията вземат връх, как някаква тъмна сила се възправя, същата сила, която повдига девствените лесове, която расте, насилва, блика навсякъде, дето има велики дела.“ Ривиер мислеше за някои храмове, срутвани от дребните лиани.

„Велико дело...“

За да се убеди, че е прав, той продължи: „Аз обичам всички тия хора и удрям не тях. А онова, което се промъква чрез тях.“

Сърцето му биеше силно и той чувствуваше болка.

„Не знам дали това, което върша, е добро. Не знам точната стойност на човешкия живот, нито на справедливостта, нито на мъката. Не знам точно какво струва радостта на един човек. Нито една ръка, която трепери. Нито жалостта, нито нежността...“

Той се унесе:

„Животът тъй много си противоречи, човек се оправя както може с живота... Но трябва да оставиш нещо трайно, трябва да твориш в замяна на твоето тленно тяло...“

Ривиер размисли, после позвъни.

— Телефонирайте на пилота на пощенския самолет за Европа. Преди да тръгне, да дойде при мен.

Той мислеше.

„Тоя пощенски самолет не бива да заобикаля безполезно. Ако не пораздрусам хората си, нощта винаги ще ги тревожи.“

Х

Жената на пилота, разбудена от телефона, погледна мъжа си и помисли:

„Ще го оставя да поспи малко.“

Тя се възхищаваше от тая гола, могъщо изваяна гръд, която ѝ напомняше хубав кораб.

Той почиваше в това спокойно легло като в пристанище и за да не бъде смущаван от нищо неговият сън, тя оправяше с пръст някоя гънка или сянка, или някой талаз — тя успокояваше леглото, както божествен пръст успокоява морето.

Тя стана, отвори прозореца и вятърът облъхна лицето ѝ. Стаята беше над Буенос Айрес. От една съседна къща, дето танцуваха, вятърът носеше мелодии, защото сега беше часът на удоволствията и на почивката. Тоя град затваряше хората в своите сто хиляди крепости; всичко бе спокойно и сигурно, ала на тая жена ѝ се струваше, че ей сега ще извикат: „На оръжие!“ и че само един мъж, нейният, ще се дигне. Той почиваше още, но неговата почивка бе пълната със заплаха почивка на запасните, които скоро ще тръгнат за бой. Тоя заспал град не го закриляше: неговите светлини ѝ се струваха безполезни, когато той, млад бог, се дигне из техния прах. Тя гледаше тия яки ръце, които след час ще понесат съдбата на европейската поща, ръце, отговорни за нещо велико, както съдбата на някой град. И се смути. Тоя мъж, единствен сред милионите други мъже, бе отреден за тая странна жертва. Стана ѝ мъчно. Също тъй той се изплъзваше от нейната нежност. Тя го бе хранила, бдяла бе над него, милвала го бе не за себе си, а за тая нощ, която щеше да го вземе. Ще го вземе за борби, за мъки, за победи, за които тя не знаеше нищо. Тия нежни ръце бяха само временно опитомени и тяхната истинска работа бе неясна. Тя знаеше усмивките на тоя мъж, неговите любовни внимания, ала не знаеше нищо от неговия божествен гняв сред бурите. Тя го заплиташе с нежни връзки, отрупваше го с музика, любов, цветя, но в часа на

всяко заминаване тия връзки падаха и той сякаш не се измъчваше от това.

Той отвори очи.

— Колко е часът?

— Полунощ.

— Какво е времето?

— Не знам...

Той стана. Запъти се бавно към прозореца, като се протягаше.

— Няма да ми е много студено. Каква е посоката на вятъра?

— Че как мога да зная... Той се наведе.

— Юг. Много добре. Поне до Бразилия ще кара така. Той съзря луната и се почувствува богат. После склони поглед към града.

Той не му се видя нито нежен, нито лъчезарен, нито топъл. Виждаше вече как се разпилява безполезният пясък на неговите светлини.

— За какво мислиш?

Мислеше за вероятната мъгла откъм Порто Алегро.

— Аз си имам своя тактика. Знаем откъде трябва да завия.

Той постоянно се навеждаше. Вдишваше дълбоко, както преди да скочи гол в морето.

— Тебе дори не ти е мъчно... За колко дни заминаваш?

Осем, десет дни. Не знаеше. Да му е мъчно? Не. Защо? Тия равнини, градове, планини... Струваше му се, че заминава свободен, за да ги превземе. Мислеше още, че преди да мине час, той вече ще завладее и ще отхвърли зад себе си Буенос Айрес.

Усмихна се.

— Тоя град... много скоро аз ще бъда далеч от него. Хубаво е да тръгваш нощем. Дръпваш ръчката за газа, право на юг, и след десет секунди преобръщаш пейзажа право на север. Градът остава само като дъно на море.

Тя мислеше — колко много неща трябва да се отхвърлят, за да може човек да прави завоевания.

— Не обичаш ли къщата си?

— Обичам къщата си...

Но жена му чувствуваше вече, че той е на път. Тия широки рамене натискаха вече небето. Тя му посочи небето.

— Имаш хубаво време, пътят ти е с настилка от звезди. Той се засмя.

— Да.

Тя сложи ръка на рамото му и се обезпокои, че то е хладно: не е ли застрашена от нещо тая снага?...

— Ти си много як, но бъди благоразумен!

— Разбира се, аз съм благоразумен... Той пак се засмя.

Почна да се облича. За тоя празник той избираше най-грубите платове, най-тежките кожи, обличаше се като селянин. И колкото по-тежък ставаше той, толкова повече тя се възхищаваше от него. Тя самата закопча пояса. Дърпаше ботушите.

— Тия ботуши не ми са удобни.

— Ето другите.

— Дай ми шнур за запасната лампа.

Тя го гледаше. Сама поправи последния недостатък на доспехите: всичко прилягаше добре.

— Ти си много хубав.

Тя забеляза, че той грижливо се вчесва.

— За звездите ли е това?

— То е, за да не се чувствавам стар.

— Аз ревнувам...

Той пак се засмя и я целуна, и я притисна до тежките си дрехи. После протегна ръце и я дигна, както се дига някое момиченце, и все така, като се смееше, сложи я в леглото:

— Спи!

Затвори вратата след себе се и сред непознатото нощно множество на улицата направи първата стъпка към своето завоевание.

Тя остана там, загледана тъжно в тия цветя, в тия книги, в тая нежност, които не бяха за него нищо друго освен дъно на море.

XI

Ривиер го приема:

— При последния полет с пощата вие ми изиграхте един номер. Направихте една заобиколка, след като метеорологичните сведения бяха добри: вие можехте да продължите. Уплашихте ли се?

Изненадан, пилотът мълчи. Той търка бавно една о друга ръцете си. Сетне вдига глава и поглежда Ривиер право в лицето:

— Да.

В дъното на душата си на Ривиер му дожалява за тоя толкова смел момък, който се е уплашил. Пилотът се опитва да се извини:

— Не виждах вече нищо. Разбира се, по-нататък... може би... безжичният телеграф съобщаваше... Но бордовата ми лампа отслабна и аз не виждах вече ръцете си. Поисках да запаля позиционната лампа, за да мога да видя поне крилото, но не видях нищо. Почувствувах се в дъното на някаква голяма дупка, отдето трудно можеше да се възлезе. Тогава моторът ми почна да трепти...

— Не.

— Не ли?

— Не. Ние го пробвахме след това. Той е отличен. Но когато човек е уплашен, винаги смята, че моторът трепти.

— Та кой не би се уплашил? Планините бяха над мене. Когато поисках да набера височина — попаднах сред силни вълнения. А вие знаете, че когато не виждаш нищо... вълненията... Вместо да се изкача, загубих сто метра височина. Не виждах вече дори жироскопа, дори манометрите. Струваше ми се, че моторът намалява скоростта си, че налягането на маслото пада... Всичко това — в мрака, също като болест. Какво не бих дал да видя отново светнал град.

— Вие имате силно въображение. Вървете.

И пилотът излиза.

Ривиер потъна в креслото и поглади с ръка сивите си коси.

„Той е най-смелият от моите хора. Това, което е успял да стори през оная нощ, е много хубаво, но така аз го избавям от страха.“

После, обзет от изкушението да стане по-мек, продължи:

„Искаш ли да те обичат, достатъчно е да ги жалиш. Аз почти не жая никого или прикривам това. И все пак би ми се искало и аз да се обкръжа с приятелство и с човешки нежности. Един лекар, упражнявайки занаята си, има такива възможности. Ала аз насочвам събитията. Трябва да кова хората като желязо, за да ги насочват и те. Вечер, в кабинета си, пред пътните листове — как хубаво усещам аз този неясен закон. Ако се отпусна, ако оставя подредените събития да следват своя ход, изведнъж изникват непредвидени загадъчни случки. Като че само моята воля попречва самолетът да не се разбие през полета или бурята да не забави пътуващата поща. Понякога сам се изненадвам от собствената си власт.“

Той продължи да размисля:

„Може би това е ясно. Също като непрестанната борба на градинаря върху лехата. Само тежестта на ръката му отстранява от земята първичната гора, която тя постоянно произвежда.“

Той мислеше за пилота:

„Аз го избавям от страха. Не него удрям аз, а през него — оная съпротива, която вкаменява хората пред неизвестното. Ако го изслушам, ако го съжаля, ако приема за сериозно премеждието му — той ще повярва, че наистина се връща от царството на тайнственото, а човек се страхува само от тайнственото. Трябва да няма вече тайнствено. Хората трябва да слязат в този тъмен кладенец, да възлязат отново и да кажат, че не са видели нищо. Този човек трябва да слезе най-дълбоко, до сърцето на нощта, там, дето тя е най-гъста, без да има дори малката рудничарска лампа, която осветява само ръцете или крилото, но все пак отблъсква неизвестното — на разстояние колкото едни човешки плещи.“

И все пак в тяхната дълбока същност мълчаливо братство свързваше Ривиер и неговите пилоти в тази борба. Те бяха хора от борда на един и същ кораб и изпитваха едно и също желание да победят. Но Ривиер си спомняше други сражения, които бе водил, за да завоюва нощта.

В официалните среди се страхуваха като от неизследван лес от тази тъмна област. Да се хвърли един екипаж с двеста километра в час срещу бури и мъгли и срещу други препятствия, които нощта носи, без обаче да ги показва — това им се струваше допустимо за военното

въздухоплаване: излетяваш през ясна нощ от едно място, бомбардираш и се връщаш на същото място. Ала редовната служба би се провалила нощем. „За нас — бе възразил Ривиер — това е въпрос на живот и смърт, понеже всяка нощ ние загубваме времето, което сме спечелили през деня, като сме изпреварили влаковете и корабите.“

Ривиер слушаше с досада, когато говореха за баланси, застраховки и най-вече за общественото мнение:

— Общественото мнение ли... — отвръщаше той — то се направлява!

А мислеше: „Колко загубено време! Но има нещо... има нещо, което стои по-горе от всичко това. Онова, което е живо, разблъсква всичко, за да живее и създава, за да живее, по свои собствени закони. Това е непреодолимо.“ Ривиер не знаеше нито как, нито кога търговското въздухоплаване ще установи нощни летения, но това неизбежно разрешение трябваше да се подготвя предварително.

Той си спомни сега зелените маси, над които, подпрял глава с ръка, бе слушал със странно самочувствие на сила толкова много възражения. Те му се струваха безполезни, предварително отречени от живота. Той съзнаваше силата си, натрупана в него като тежест. „Моите основания тежат, аз ще победея — мислеше Ривиер. — Това е естественият наклон на събитията.“ Когато му искаха да даде съвършени разрешения, които биха отстранили всякакви опасности, той отговаряше: „Законите се установяват чрез опита; познанието на законите никога не предхожда опита.“

След дълга година на борба Ривиер бе надвил. Едни казваха „с вярата си“, други „с упорството си, със силата си на мечка, тръгнала вече да върви“, а според самия него много по-просто — защото бе силен със своята вярна посока.

Но колко бяха предпазливи в началото! Самолетите тръгнаха само един час преди зори и се приземяваха само един час след залез. Едва когато Ривиер се почувствува по-сигурен в опита си, той се реши да изпраща пощенските самолети късно през нощта. Малко подкрепян от другите, почти отречен, той водеше сега самотна борба.

Ривиер позвъни, за да узнае последните вести от пътуващите самолети.

XII

През това време пощенският самолет от Патагония се приближи до бурята и Фабиен отказа да я избиколи. Той смяташе, че тя вилнее твърде надалеч, тъй като линията на мълниите се задълбочаваше чак до вътрешността на страната, осветявайки цели крепости от облаци. Ще се опита да мине отдолу и ако не върви, ще реши да избиколи.

Той видя височината: хиляда и седемстотин метра. Натисна с длани лостовете, за да я намали. Моторът затрептя много силно и самолетът потрепери. Фабиен напосоки коригира ъгъла на слизането, после провери по картата височината на хълмовете: петстотин метра. За да си запази малко свободно поле за действие, реши да лети към седемстотин.

Той жертвуваше височината си, тъй както човек залага на карти цялото си състояние.

Едно разклащане гмурна самолета, който потрепери още по-силно. Фабиен се почувствува заплашен от невидими хлътвания. Той си представи, че завива, за да заобиколи, и че ще съзре сто хиляди звезди, но не зави нито на един градус.

Фабиен пресмяташе вероятностите си за спасение; това беше навярно местна буря, тъй като Трелеу, следното летище, съобщаваше за три четвърти покрито небе. Беше въпрос да се изкарат най-много двадесет минути сред тоя черен бетон. И все пак пилотът се безпокоеше. Наведен вляво, срещу най-силния вятър, той се мъчеше да изтълкува какво значат смътните светлини, които проблясват дори и в най-гъстите нощи. Но това сега не бяха дори светлини. А по-скоро съвсем слаба промяна в плътността, в гъстотата на сенките, а може и умора на очите.

Той разгъна едно листче, подадено от радиста:

— Къде сме?

Какво не би дал Фабиен, за да знае това. Той отговори:

— Не зная. Летим по компаса, минаваме през буря. Пак се наведе. Безпокоеше го пламъкът от тръбата на газовете, който се бе

залепил о мотора като огнена китка, толкова бледен, че лунният зрак би го заличил, ако сега сред това небитие в него не се събираше целият видим свят. Фабиен го погледна. Той бе изплетен гъсто от вятъра като пламък на факла.

През всеки тридесет секунди, за да провери жироскопа и компаса, Фабиен пъхаше глава в кабинката. Не се решаваше вече да запали слабите червени лампи, които го бяха заслепявали дълго време, но всички инструменти с цифри от радий лееха бледа звездна виделина. Там, посред стрелките и числата, пилотът усещаше измамна сигурност: сигурността на морска кабина, над която се плискат вълните. Нощта и всичко, което нощта носи в себе си — скали, отломки, хълмове, — течеше срещу самолета със същата учудваща съдбовност.

— Къде сме? — повтори радистът.

Фабиен отново вдигна глава от кабинката и прислонен вляво, продължи пак своето страшно бдение. Той вече не знаеше колко време и колко усилия ще го освободят от тия злокобни връзки. Почти се съмняваше, че ще може да се освободи, защото бе заложил живота си на това късче хартия, измърсено и смачкано, което бе разгъвал и чел хиляди пъти, за да подхранва надеждата си: „Трелеу: небе, три четвърти покрито, вятър — западен, слаб.“ Ако Трелеу бе покрит три четвърти, значи, през цепнатината на облаците ще се съзрат светлините му. Освен ако...

Бледата светлина, която той очакваше да види по-далеч, го караше да продължава напред; но все пак, тъй като се съмняваше, той надраска на радиста: „Не знам ще мога ли да мина. Осведомете се дали отзад е все така хубаво.“

Отговорът го смрази:

— Комодоро съобщава: „Връщане тук невъзможно. Буря.“

Фабиен почваше да проумява, че това е твърде рядка буря, която се нахвърляше от Кордилерите към морето. Преди те да стигнат, циклонът щеше да помете градовете.

— Попитайте за времето в Сан Антонио.

— Сан Антонио отговори: „Почва западен вятър — на запад буря. Небе, три четвърти покрито.“ От шумовете Сан Антонио чува много лошо. Аз също чувам зле. Мисля, че поради искрите скоро ще

трябва да сваля антената. Ще заобиколите ли? Какви са намеренията ви?

— Оставете ме на мира. Питайте за времето Бахиа-Бланка.

— Бахиа-Бланка отговори: „До двадесет минути предвиждаме силна буря от запад към Бахиа-Бланка.“

— Питайте за времето в Трелеу.

— Трелеу отговори: „Ураган с бързина тридесет метра в секунда към запад и вихрушки от дъжд.“

— Предайте в Буенос Айрес: „Запушени сме от всички страни, бурята вилнее на хиляда километра, не виждаме вече нищо. Какво да правим?“

За пилота тая нощ беше без бряг, защото не водеше към ни едно пристанище (всички изглеждаха недостъпни), нито към зората: след час и четиридесет минути нямаше да има вече бензин. И защото рано или късно трябваше да се строполят слепешката в тая гъста чернота.

Ако би могъл да настигне деня...

Фабиен мислеше за зората като за бряг от златист пясък, дето сами биха заседнали след тая тежка нощ. Под застрашения самолет би се родил брегът на равнините.

Спокойната земя би носила своите заспали чифлици и стадата си, и хълмовете си. Всички отломки, които се търкаляха в мрака, не щяха да носят вече заплаха. Ако би могъл, как би плувал той към деня!

Разбра, че е обграден. Всичко щеше да се разреши — добре или зле — сред тая тъмнина.

Да, вярно беше. Понякога при зазоряване той се чувствуваше като болник, който почва да оздравява.

Но каква полза да се втренчва към изток, дето живее слънцето: между тях зееше такава дълбочина от мрак, че човек не би могъл да възлезе из нея.

XIII

— Пощенският самолет от Асунсион върви добре. Към два часа ще бъде тук. Но за пощенския от Патагония, напротив, предвиждаме значително закъснение, тъй като, изглежда, той е затруднен.

— Добре, господин Ривиер.

— Възможно е да не го дочакаме за отлитането на самолета към Европа: щом пристигне пощата от Асунсион, обадете се за нареждания. Бъдете готови.

Ривиер препрочиташе сега телеграмите, с които летищата от Север подпомагаха самолетите. Те съобщаваха, че пощенският самолет за Европа ще има лунен път; „Чисто небе, пълна луна, никакъв вятър.“ Планините на Бразилия, ясно изрязани върху лъчезарното небе, потъваха вдясно със своите пристегнати коси от черни гори сред сребърните талази на морето. Гори, над които неуморно струяха, без да ги оцветят, лунните лъчи. А в морето островите чернееха като разбити кораби. И по целия път все тая неизчерпаема луна — истински извор на светлина.

Ако Ривиер бе заповядал отлитане, екипажът на пощенския самолет за Европа би навлязъл в един сигурен свят, който би блестял меко през цялата нощ. Свят, дето нищо не заплашва равновесието на струпаните от мрачина и светлина маси. Дето не се промъква дори милувката на ония чисти ветрове, които, ако се захладят, могат само в няколко часа да похабят цялото небе.

Но Ривиер се двоумеше пред тая лъчезарност като някой агент по продажба на периметри пред забранени златни полета. Събитията на Юг изкарваха, че Ривиер не е прав, той — единственият защитник на нощните полети.

Едно нещастие в Патагония би дало на противниците му такава силна нравствена позиция, че може би вярата на Ривиер щеше да остане безсилна отсега нататък; защото вярата на Ривиер все пак не бе разклатена: една пукнатина в неговото дело бе допуснала да се случи драма, но драмата сочеше пукнатината и не доказваше нищо друго.

„Необходими ми са може би наблюдателни постове на запад... Ще видим тая работа...“

Той продължаваше да мисли: „Имам все същите здрави основания да настоявам на своето и една причина по-малко за възможни злополуки: причината, която сега пролича.“

Неуспехите укрепват силните. За зла чест срещу хората се играе една игра, в която истинският смисъл на нещата важи съвсем малко. Печели се или се губи от външния вид на нещата, бележат се нищожни печалби или загуби. И човек се вижда обвързан от едно само привидно поражение.

Ривиер позвъни.

— Бахиа-Бланка все още ли не ни съобщава нищо по безжичния телеграф?

— Не.

— Викайте летището на телефона. След пет минути той питаше:

— Защо не ни предавате нищо?

— Ние не чуваме пощенския самолет.

— Не се ли обажда?

— Не знаем. Има силна буря. Дори ако той предава, няма да чуем.

— Трелеу чува ли?

— Не чуваме и Трелеу.

— Телефонирайте.

— Опитяхме: линията е скъсана.

— Какво е времето при вас?

— Заплашително. На запад и на юг мълнии. Много душно.

— Вятър?

— Още слаб, но така ще е само до десетина минути. Мълниите бързо приближават.

Мълчание.

— Бахиа-Бланка? Чувате ли? Добре. Викайте ни след десет минути.

И Ривиер прелисти телеграмите от южните летища. Всички съобщаваха, че и на тях самолетът не се обажда. Някои вече не отговаряха на Буенос Айрес и върху картата се увеличаваше мястото на замлъкналите области, в които малките градчета изпитваха вече циклона, затворили всичките си врати, и всеки дом на потъмнелите

улицы беше откъснат от света и загубен като кораб в нощта. Само утрото можеше да ги избави.

Все пак, наведен над картата, Ривиер имаше още надежда, че ще открие някой заслон с чисто небе, защото бе запитал с телеграми полицията на повече от тридесет провинциални града за състоянието на небето и отговорите почваха да пристигат. На разстояние от две хиляди километра радиопостовите имаха заповед, щом някой от тях долови зов от самолета, в тридесет секунди да извести Буенос Айрес, който ще му съобщи да предаде на Фабиен мястото на заслона.

Чиновниците, извикани за един часа през нощта, бяха отишли в канцелариите си. Там те научиха, неизвестно отде, че нощните полети щели може би да бъдат отменени и че дори пощенският самолет за Европа щял да отлети едва заранта. Приказваха тихо за Фабиен, за циклона и най-вече за Ривиер. Те си го представяха там, съвсем близо, смазан все повече и повече от опровержението, което му правеше природата.

Но изведнъж всички гласове млъкнаха: Ривиер се появи на вратата на кабинета си, стегнат в горното си палто, все тъй с шапка, нахлупена над очите, като вечен пътешественик. Той пристъпи спокойно към началника на канцеларията:

— Часът е един и десет, готови ли са книжата на пощенския самолет за Европа?

— Аз... аз мислех...

— Вие не бива да мислите, а да изпълнявате.

Той зави бавно към един отворен прозорец със скръстени на гърба ръце.

Един чиновник отиде при него:

— Господин директоре, ще получим малко отговори. Съобщават ни, че много телеграфни линии във вътрешността са вече прекъснати...

— Добре.

Неподвижен, Ривиер гледаше в нощта.

Така всяка вест носеше заплаха за пощенския самолет. Всеки град, когато — преди прекъсването на линиите — можеше да отговори, съобщаваше за хода на циклона, като за някое нашествие. „Иде от вътрешността, от Кордилерите. Помита всичко по пътя си към морето...“

На Ривиер му се струваше, че звездите са твърде блестящи, въздухът — много влажен. Каква странна нощ! Тя изведнъж почваше да гние на пластове като чудесен плод. Всичките звезди бяха още над Буенос Айрес, но това беше само един оазис, и то за миг. Едно пристанище, но извън възможността за действие на екипажа. Заплашваща нощ, която един лош вятър бе досегнал и заразил с гниене. Нощ, трудна за овладяване.

Някъде в нейните дълбочини един самолет беше в опасност, хората на борда се бяхтеха безсилни.

XIV

Жената на Фабиен се обади по телефона.

Всяка нощ, когато той трябваше да се върне, тя пресмяташе полета на пощенския самолет от Патагония: „Сега отлита от Трелеу...“ После отново заспиваше. Малко по-късно: „Сега трябва да приближава Сан Антонио, трябва да вижда светлините му...“ Тогава ставаше, разтваряше завесите и се вглеждаше в небето: „Всички тия облаци му пречат...“ Понякога месецът се разхождаше като някой овчар. Тогава младата жена отново си лягаше, успокоена от луната, от звездите, от всички тия хиляди присъствия около нейния мъж. Към един часа тя го усещаше по-наблизо: „Той сигурно вече не е много далеч, трябва да вижда Буенос Айрес...“ Тогава пак ставаше и му приготвяше закуска с горещо кафе: „Горе е толкова студено...“ Тя винаги го посрещаше така, като че той слизаше от някой снежен връх: „Не ти ли е студено?...“ — „Съвсем не!“ — „Все пак, постопли се...“ Към един и четвърт всичко биваше готово. Тогава телефонираше.

И тая нощ, както през другите, тя се осведоми:

— Фабиен приземи ли се?

Чиновникът, който слушаше, малко се смути:

— Кой говори?

— Симон Фабиен.

— А! Една минута...

Не смеейки да каже нищо, чиновникът предаде слушалката на началника на канцеларията.

— Кой е там?

— Симон Фабиен.

— А! Какво обичате, госпожо?

— Моят мъж приземи ли се?

Настъпи мълчание, което сигурно изглеждаше необяснимо, и сетне отговориха просто:

— Не.

— Закъснял ли е?

— Да... Ново мълчание.

— Да... закъснял е.

— О!...

Това беше „О!“ на наранена плът. Едно закъснение е нищо... нищо... но когато продължи...

— Ах!... И в колко часа ще бъде тук?

— В колко часа ще бъде тук ли?

Ние... Не знаем. Сега тя се сблъска със стена. Получаваше вече само ехото на своите въпроси.

— Моля ви, отговорете ми! Къде се намира той?...

— Къде се намира той ли? Почакайте...

Тая отпуснатост ѝ причиняваше болка. Там, зад тая стена, ставаше нещо. Най-после се решиха.

— Той е отлетял от Комодоро в деветнадесет часа и тридесет.

— А оттогава?...

— Оттогава ли?... Много е закъснял... Много е закъснял поради лошото време...

— Ах, лошото време!...

Каква несправедливост, какво вероломство на тая празноскитаща над Буенос Айрес луна! Младата жена изведнъж се сети, че да се стигне от Комодоро до Трелеу са достатъчни два часа.

— И той лети шест часа към Трелеу! Но нали ви изпраща съобщения? Какво казва той?...

— Какво казва ли? Но... естествено в такова време... нали разбирате... неговите съобщения не се чуват.

— В такова време!

— Значи, разбрано, госпожо, ще ви се обадим, щом узнаем нещо.

— Ах! Значи, вие не знаете нищо?...

— Довиждане, госпожо...

— Не! Не! Искам да говоря с директора!

— Господин директорът е много зает, госпожо, той е на заседание...

— Ах! Не ме интересува! Съвсем не ме интересува! Искам да говоря с него!

Началникът на канцеларията избърса потта си:

— Една минута...

Той отвори вратата към кабинета на Ривиер:

— Госпожа Фабиен иска да говори с вас.

„Ето — помисли Ривиер, — ето от какво се страхувах.“ Елементите на чувствата в драмата почнаха да се проявяват. В началото той понечи да ги отстрани: в операционните зали не пускат майките и жените. На корабите, които са в опасност, също тъй не позволяват на чувствата да се проявяват. Те не помагат за спасяването на хората. И все пак се съгласи:

— Свържете я с моя кабинет.

Той чу тоя тих, далечен, треперещ глас и веднага разбра, че не би могъл да ѝ отговори. Би било съвсем безплодно и за двамата да се нападат един друг.

— Моля ви, госпожо, успокойте се. В нашия занаят толкова често се случва дълго да чакаме известия!

Той бе стигнал до оня предел, дето въпросът не е за една малка лична мъка, но за дейността изцяло. Срещу Ривиер се възправяше не жената на Фабиен, а един друг смисъл на живота. Ривиер можеше само да слуша и да жали тоя тих глас, тая толкова тъжна, но неприятелска песен. Защото нито дейността, нито личното щастие не допускат делба: те са враждуващи страни. Тая жена говореше също тъй от името на един абсолютен свят и от името на неговите задължения и права. Светът на лампата, която осветява вечерната маса, светът на плътта, която иска своята плът, светът на цяла родина на надежди, нежности и спомени. Тя искаше да ѝ даде нейната собственост и имаше право. И той, Ривиер, също имаше право, но нищо не можеше да противопостави срещу истината на тая жена. Той откриваше своята собствена истина под светлината на една проста домашна лампа, не изразяваща нищо и нечовешка.

— Госпожо...

Тя вече не го слушаше. Нему се струваше, че се е строполила почти в нозете му, след като бе изтощила слабите си юмруци да удря стената.

Веднъж, когато се бяха навели над един ранен до новостроящ се мост, един инженер каза на Ривиер: „Струва ли тоя мост едно премазано човешко лице?“ Ни един от селяните, за които се правеше тоя път, не би приел, за да не заобикаля до следния мост, да обезобрази това страшно лице. И все пак хората строят мостове. Инженерът бе добавил: „Общият интерес е съвкупност от частните интереси: нищо

повече от това не може да го оправдае.“ „И все пак — отговори му по-късно Ривиер, — дори човешкият живот да няма цена, ние винаги действваме така, като че има нещо, което надхвърля по стойност човешкия живот... Но какво е то?...“

И мислейки за екипажа, сърцето на Ривиер се сви. Човешката дейност, дори за постройката на мост, прекъръшва щастието. Ривиер не можеше все още да не се пита: „В името на какво?“

„Тия хора — мислеше той, — които може би ще изчезнат, биха могли да живеят щастливи.“

Виждаше склонени лица в златното светилище на лампите вечер. В името на какво ги изтръгнах аз оттам?

В името на какво ги бе изтръгнал той от личното щастие? Най-първият закон не е ли да закриляш тъкмо това щастие? А той го пречупваше. И все пак някой ден златните светилища се разсейват съдбовно като миражи. Старостта и смъртта ги разрушават, и то побезжалостно, отколкото самият той. Може би има нещо друго, което трябва да бъде спасено и което е по-трайно; може би за спасяването тъкмо на тая част от човека се трудеше Ривиер? Защото иначе дейността не се оправдава.

„Да обичаш, само да обичаш — каква безизходност е това!“

Ривиер имаше неясното чувство за някакъв дълг, по-силен от дълга да обича. Или пък то беше също така някаква нежност, съвсем различна от другите. Минаха през ума му тия думи: „Въпросът е да ги направим вечни...“ Къде беше ги чел? „Онова, което гоните, умира у вас самите.“ Спомни си един храм на бога на слънцето, издигнат в Перу от някогашните инки. Изправените върху планината камъни. Без тях какво би останало от могъщата цивилизация, която тежеше като угризение с тежестта на тия камъни върху днешния човек? „В името на каква суровост или в името на каква странна любов водачът на някогашните народи, принуждавайки тия тълпи да съзидат тоя храм на планината, ги застави да издигнат своята вековечност?“ Ривиер отново мислено видя тълпите в малките градчета, които се въртят вечер около беседката за градската музика: „Такъв род щастие, такъв хомот...“ — помисли той. Водачът на някогашните народи ако не е имал жалост към страданието на човека, имал е поне безкрайна жалост към смъртта му. Не за неговата лична смърт, но жалост към вида, който ще бъде

заличен от пясъчното море. И той повеждаше народа си, за да издигне поне камъни, които пустинята нямаше да затрупа.

XV

Може би това сгънато на четири листче ще го спаси: Фабиен го разгъваше, стиснал зъби.

„Невъзможно е да се разберем с Буенос Айрес. Аз не мога дори да боравя с уредите, искри пращят по ръцете ми.“

Раздразнен, Фабиен помисли да отговори, но щом ръцете му оставиха командните лостове, за да пише, нещо като могъща вълна мина през тялото му: въздушното клатушкане го издигна заедно с тия пет тона метал и го люшна надолу. Той се отказа от намерението си.

Ръцете му отново се заключиха над талаза и го усмириха.

Фабиен надълбоко пое дъх. Ако радистът снемеше антената, страхувайки се от бурята, щом слязат, Фабиен ще му смаже муцуната. На всяка цена трябваше да влязат във връзка с Буенос Айрес, сякаш би могло над тая бездна от повече от хиляда и петстотин километра да им се хвърли въже за спасение. Поради липсата на една трепетна светлинка на лампа от някой чифлик, която е почти безполезна, но като фар би доказала съществуването на земята, нему бе потребен поне един глас, един — единствен глас, идещ от света, който вече беше изчезнал. Пилотът дигна и размахна юмрука си в червения зрак на самолета, за да накара другия отзад да проумее тая трагична истина, но радистът, наведен над опустошеното пространство, над погребаните градове, над мъртвите светлини, не я разбра.

Фабиен би послушал всеки съвет, стига да биха му го предали. Той мислеше: „И ако ми кажат да се върна обратно, ще се върна обратно, и ако ми кажат да вървя право на юг...“ Та някъде съществуваха наистина места така спокойни, сладостни под големите лунни сенки. Другарите — там някъде долу — ги знаеха, те бяха сведущи като учени, наведени над картите, всемогъщи под закрилата на хубави като цветя лампи. А той — какво знаеше той, освен люшканията и нощта, която тласкаше със стремглава скорост насреща му своята черна река. Не можеше да изоставят двама души сред тия

вихрушки и пламъци в облаците. Не можеше. Сигурно ще заповядат на Фабиен:

„Посока двеста и четиридесет...“ И той ще тръгне в тая посока. Но беше сам. Стори му се, че и материята се бунтува. При всяко хлътване моторът трептеше тъй силно, че цялата маса на самолета сякаш се раздрусваше от гняв. Фабиен се изтощаваше да държи самолета във властта си, забил глава в кабинката на равнището на жироскопа, защото отвън не можеше вече да различи масата на небето от масата на земята, изгубен в мрака, дето всичко се смесваше, истински мрак на първичния хаос. Ала стрелките на инструментите за определяне положението блещукаха все по-бързо и мъчно можеха да бъдат следени. Пилотът, измамван от тях, вече мъчно се справяше, губеше височина, затъваше постепенно в тоя мрак. Той разчете височината: „Петстотин метра.“ То беше височината на хълмовете. Той почувствува, че те търкалят насреща му своите зашеметяващи вълни. Разбра също тъй, че всички грамади земя — най-малката от тях би го премазала — бяха като че изтръгнати от своята поставка, отвинтени и почваха да се въртят като пияни около него. И почваха около него някакъв танц в дълбочина, който все повече и повече стесняваше кръга си.

Тогава реши. С риск да се сблъска, ще се приземи къде. И за да избегне поне хълмовете, хвърли единствената си осветителна ракета. Тя пламна, завъртя се, освети една равнина и угасна там, сред морето.

Той помисли бързо: „Пропаднал съм. Четиридесет градуса корекция и все пак съм се отклонил. Това е циклон. Къде е земята?“ Зави право на запад. Помисли: „Сега без ракета ще се пребия.“ Някой ден това все трябваше да се случи. Но другарят му там, отзад... „Той навярно е свалил антената.“ Но пилотът вече не му се сърдеше. Стига само той самият да разтвореше ръцете си, и техният живот би отлетял веднага като безполезна пращинка. Той държеше в ръцете си биещото сърце на своя другар и своето собствено сърце. И внезапно ръцете му го уплашиха.

Поради тласъците, блъскащи като стенобитна машина, за да намали сътресенията на кормилото, които иначе биха прерязали жиците на ръчките, той се бе вкопчил с все сила за кормилото. И продължаваше да стои така. И ето че сега вече не усещаше ръцете си, станали безчувствени от напрежението. Поиска да мръдне пръсти, за

да разбере, но не можа да усети дали му се подчиняват. Нещо странно завършваше ръцете му. Някакви черва, безчувствени и меки. Той помисли: „Трябва много силно да си представя, че стискам...“ Не можа да разбере дали мисълта му стига до ръцете. И понеже чувствуваше трепета на кормилото само по болката в раменете, помисли: „То вече не ми се подчинява. Ръцете ми ще се разтворят...“ Но се уплаши, че си е позволил да помисли такова нещо, тъй като му се стори, че тъмното могъщество на това, което току — що си бе представил, е подчинило ръцете му и че те се разтварят в мрака, за да го предадат на врага.

Той би могъл да се бори още, да опитва щастието си: няма съдбовност извън нас. Но има една вътрешна съдбовност: настъпва миг, когато се усещаш уязвим; тогава грешките те привличат като шемет.

И тъкмо в тоя миг, в един процеп на бурята, светнаха над главата му като смъртна примамка в капан няколко звезди.

Той много добре разбра, че това е примамка: виждаш в дупката три звезди, възлизаш към тях, сетне не можеш вече да слезеш и оставаш там да хапеш звездите...

Ала неговият глад за светлина бе толкова силен, че той възлезе.

XVI

Той възлезе и сега вече по-лесно намаляваше люшканията, благодарение на ориентацията от звездите. Техният бледен магнит го привличаше. Толкова дълго се бе измъчвал в гонитба за светлина, че сега не би изпуснал и най-смътната. Дори светлината на някоя странноприемница би го накарала да се усети богат и той би се въртял до смъртта си около тоя знак, за който жадуваше. И ето че сега възлизаше към полетата на светлината.

Той възлизаше постепенно и спираловидно в тоя кладенец, който се бе отворил и отново се затваряше под него. И колкото повече се издигаше, облаците загубваха своята черна кал, той минаваше през тях и те се превръщаха във все по-чисти и по-бели вълни. Фабиен изскочи над тях.

Изненадата му бе необикновена: светлината беше толкова силна, че го ослепяваше. За няколко мига трябваше да затвори очи. Той не би повярвал никога, че облаците и нощта могат да ослепяват с блясъка си. Но пълната луна и всички съзвездия ги превръщаха в лъчезарни вълни.

Още в същия миг, когато изплува нагоре, самолетът изведнъж се намери в някакъв покой, който изглеждаше необикновен. Ни един талаз не го наклоняваше. Като лодка, минала вълнолома, той влизаше в закътаните води. Бе се озовал в някаква част на небето — непозната и затулена — като заливите на щастливите острови. Долу, под него, бурята създаваше един друг свят — три хиляди метра дълбок, в който препускаха ветрища, дъждовни вихрушки, мълнии, ала към звездите тя обръщаше лице от кристал и от сняг.

Фабиен мислеше, че е стигнал до странни звездни предели, защото всичко ставаше лъчезарно — ръцете му, дрехите, крилата. Защото светлината не слизаше от звездите, а се излъчваше изпод него, около него — от тия бели натрупани запаси.

Облаците под него възвръщаха всичкия сняг, който получаваха от луната. Тия вдясно и вляво, високи като кули — също. Мляко от

светлина течеше наоколо и къпеше екипажа. Фабиен се обърна и видя, че радистът се усмихва.

— Сега сме по-добре — извика той.

Ала гласът се губеше в шума на полета и само усмивките ги свързваха един с друг.

„Аз съм съвсем побъркан — мислеше Фабиен, — че се усмихвам: ние сме загубени.“

И все пак хиляда тъмни ръце го бяха пуснали, бяха развързали въжетата, както развързват затворник и го оставят да върви за малко сам между цветя.

„Премного хубаво“ — мислеше Фабиен. Той бродеше между звездите, струпани нагъсто като в някоя съкровищница, в един свят, дето нямаше нищо друго живо, абсолютно нищо друго освен него, Фабиен, и другаря му. И двамата подобни на крадци от приказките, зазидани в стаята на съкровищата, отдето никога не ще могат да излязат.

Сред тия заледени скъпоценни камъни те бродят — безпределно богати, но осъдени.

XVII

Един от радистите на Комодоро Ривадавиа, летище в Патагония, направи внезапно движение и всички, които бяха безпомощно в поста, се събраха около него и се наведоха.

Те се навеждаха над бяла, слабо осветена хартия. Ръката на радиста се колебаеше още и моливът се клатушкаше. Ръката на радиста държеше още пленените думи, но пръстите вече трепереха.

— Бури ли?

Радистът кимна „да“ с глава. Пращенето пречеше да се разбира.

После той отбеляза няколко неразгадаеми знака. После думи. И най-после текстът можа да се възстанови:

„Блокирани сме на три хиляди метра над бурята. Летим право на запад към вътрешността, защото се бяхме отклонили към морето. Под нас всичко е задръстено. Не знаем дали още не летим над морето. Съобщете дали бурята върлува и във вътрешността.“

За да стигне тая телеграма в Буенос Айрес, трябваше да се предава поради бурите от пост на пост. Съобщението вървеше в нощта като огън, запалван от кула на кула. Буенос Айрес поръча да отговорят:

— Буря в цялата вътрешност. Колко бензин ви остава?

— За половин час.

И тия думи — от дежурен на дежурен — стигнаха до Буенос Айрес.

Преди да изтекат тридесет минути, екипажът бе осъден да потъне в циклона, който щеше да го запрати на земята.

XVIII

И Ривиер размисля. Той няма вече надежда: той екипаж ще потъне някъде в нощта.

Ривиер си спомня нещо, което му бе направило силно впечатление през неговото детинство: трябваше да пресушат едно езерце, за да се намери един труп. Така и сега — няма да се намери нищо, докато тая маса от мрак не изтече от повърхността на земята, докато не се покажат под светлината пясъците, равнините, житата. Може би прости селяни ще намерят две деца, като заспали, с лакти, сгънати пред лицето, лежащи върху тревата и златото на това спокойно дъно. Ала нощта ще ги е удавила.

Ривиер мисли за съкровищата, погребани в дълбочините на нощта, както в приказните морета... Тия ябълкови дървета на нощта, очакващи деня с всичките си цветове, цветове, които не служат още за нищо. Нощта е богата, изпълнена с благоухания, със спящи агнета и цветя, които още не са оцветени.

Постепенно ще възлязат към деня тучните бразди, мокрите гори, свежите люцернови ливади. Ала сред хълмовете, сега вече не враждебни, сред ливадите и агнетата, сред кротостта на света две деца ще изглеждат заспали. И нещо ще се е преляло от видимия свят в другия.

Ривиер знае, че жената на Фабиен е тревожна и нежна: тая любов току — що ѝ е била дадена, и то за кратко време, като играчка на бедно дете.

Ривиер мисли за ръката на Фабиен, която за още няколко минути държи участта на пилота в командните лостове на самолета. Тая ръка, която е галила. Тая ръка, която е досягала една гръд и като божествена ръка е отнемала оттам безпокойството. Тая ръка, която е досягала едно лице и го е преобразявала. Тая ръка, която бе чудодейна.

Фабиен се рее над велелепието на море от облаци и нощ, но подолу е вечността. Той е изгубен сред съзвездията, които единствен обитава. Още държи в ръце света и го люлее, притиснал го до гърдите

си. Стиска в кормилото тежестта на човешкото богатство и безнадежден, разхожда от една звезда до друга безполезното съкровище, което все пак ще трябва да предаде...

Ривиер мисли, че някакъв радиопост го слуша още. Само една музикална вълна, само една миньорна модулация свързва още Фабиен със света. Ни едно стенание. Ни един вик. Но най-чистият звук, който някога е създавала безнадеждността.

XIX

Робино го изтръгна от самотията му:

— Господин директоре, помислих... би могло може би да се опита...

Той нямаше какво да предложи, но засвидетелствуваше така своето добро желание. Толкова би желал да намери някакво разрешение и го търсеше донейде така, както се търси решението на ребус. Той винаги намираше разрешения, в които Ривиер никога не се вслушваше: „Видите ли, Робино, в живота няма разрешения. Има сили, които действуват: човек трябва да съзнава това и разрешенията идват сами.“ Така Робино ограничаваше ролята си да създава действаща сила сред съсловието на механиците. Една скромна действаща сила, която предпазваше от ръжда главините на перките.

Ала събитията през тази нощ бяха заварили Робино обезоръжен. Неговото звание на инспектор нямаше никаква власт над бурите, нито над един призначен екипаж, който наистина не се домогваше сега до възнаграждението за точност, но за да избегне единственото наказание, което унищожаваше всички наказания на Робино — именно смъртта.

И безполезен, Робино бродеше сега без работа из канцелариите.

Жената на Фабиен помоли да съобщят, че е дошла. Тласкана от тревога, тя чакаше в канцеларията на чиновниците, докато Ривиер я приеме. Чиновниците дигаха скритом очи към лицето ѝ. От това тя усещаше нещо като срам и гледаше с боязън наоколо си: тук всичко я отричаше. Хората, които продължаваха работата си, като че стъпваха по човешко тяло, преписките, дето човешкият живот и човешкото страдание оставяха само утайка от сурови числа. Тя диреше белези, които биха ѝ казали нещо за Фабиен; в къщи, у тях, всичко сочеше отсъствието му: полуразкритото легло, приготвеното кафе, китката цветя... Но не откри никакъв белег. Всичко тук беше против съжалението, против приятелството, против спомена. Едничките думи, които чу — защото никой не говореше високо пред нея, — бе ругатнята на един чиновник, който искаше някакво бордеро: „...“

Бордерото за динамото — дявол го взел! — което изпращаме в Сантос!“ Тя дигна очи към тоя човек с израз на безпределно учудване. После изви поглед към стената, дето висеше карта. Устните и едва-едва потрепераха.

Тя със стеснение отгатваше, че носи тук една враждебна истина и почти съжаляваше, че е дошла, би искала да се скрие и се въздържаше да не кашля и да не плаче от страх, че още повече ще я забележат. Тя чувствуваше, че не е на мястото си тук, непристойна, като че беше гола. Ала нейната истина беше толкова силна, че беглите погледи непрекъснато се извъръщаха скритом, за да прочетат тая истина по лицето и. Тая жена беше много хубава. Тя разкриваше на мъжете свещения свят на щастието. Тя караше да се почувствува какви възвишени неща, без да се съзнава това, биват засягани от една дейност. Пред толкова много погледи тя притвори очи. Тя откриваше на хората какъв покой — без те сами да съзнават — могат да разрушат.

Ривиер я прие.

Тя идеше да защити несмело своите цветя, своето приготвено кафе, своята млада плът. В тоя още по-студен кабинет устните и отново започнаха да потреперват слабо. Сега в тоя друг свят, който не изразяваше нищо, тя сама откриваше своята собствена истина. Всичко, което се надигаше в нея — любовта и толкова пламенна, че изглеждаше почти дива, предаността и, — всичко и се струваше, че приема тук образа на нещо безочливо и егоистично. Поиска и се да избяга:

— Аз ви преча...

— Госпожо — каза Ривиер, — вие не ми пречите. Но за зла чест, на вас и на мене не ни остава нищо друго, освен да чакаме.

Тя мръдна рамене и Ривиер разбра смисъла: „За какво ми е лампата, сложената вечеря, цветята, всичко, което ще намеря отново в къщи...“ Веднъж една млада майка бе признала на Ривиер: „Аз още не мога да проумея смъртта на детето си. Дребните неща — те именно са най-трайни: тия негови дрешки, които намирам дори когато се събудя нощем, нежността, която въпреки всичко бликва в сърцето ми, сега вече безполезна, както и млякото ми...“ Така и за тая жена смъртта на Фабиен ще започне едва от утре, ще се чувствува във всяко действие и във всяко нещо — сега вече ненужни. Фабиен дълго време ще напуска дома си. Потънал в дълбока жалост, Ривиер мълчеше.

— Госпожо...

Младата жена си тръгна с почти смирена усмивка, несъзнаваща своето собствено могъщество.

Ривиер седна натечал.

„Но тя ми помага да откроя онова, което дирех...“

Той почукваше разсеяно с пръсти осведомителните телеграми от северните летища. И мислеше:

„Ние не искаме да бъдем вечни, но да не виждаме, че действията и нещата изведнъж загубват смисъла си. Защото пустотата, която ни обкръжава тогава, изпъква изведнъж...“

Погледът му падна на телеграмите:

„И ето отгде се промъква в нас смъртта: от тия съобщения, които нямат вече смисъл...“

Той съгледа Робино. Тоя посредствен момък, сега безполезен, нямаше вече смисъл. Ривиер му каза почти грубо:

— Аз ли трябва да ви дам работа?

Сетне бутна вратата, която водеше към залата на чиновниците, и отсъствието на Фабиен го сепна, отсъствие, което ставаше очевидно от белезите, които госпожа Фабиен и да бе видяла, не би могла да разбере. Картончето на РБ-903 — самолета на Фабиен, личеше вече на стенното табло в стълбеца на материали, с които не може да се разполага. Чиновниците, които приготвяха книжата на пощенския самолет за Европа, знаейки, че той ще закъснее, работеха зле. От площадката на летището искаха по телефона нареждания за служещите, които дежуреха сега без цел. Вървежът на живота се бе забавил. „Ето я смъртта!“ — помисли Ривиер. Делото му приличаше на повреден платноход в безветрие сред морето. Той чу гласа на Робино:

— Господин директоре... те се бяха оженили едва преди шест седмици...

— Вървете да работите.

Ривиер извади часовника си и изгледа по същия начин чиновниците и освен чиновниците — общите работници, механиците, пилотите, всички, които с вярата на строители му бяха помагали] в неговото дело. Помисли за малките някогашни градчета, които, чувайки да се говори за „острови“, си построяваха по един кораб. За да го натоварят със своята надежда. За да могат хората да видят как

надеждата им надува платна към морето. Израсли, надхвърлили себе си, освободени чрез един кораб. Може би целта не оправдава нищо, но дейността освобождава човека от смъртта. Тия хора ще продължават да живеят чрез своя кораб.

И Ривиер също тъй ще се бори със смъртта, когато даде на телеграмите техния цялостен смисъл, когато предаде на дежурните тревогата на тия телеграми, и на пилотите — тяхната драматична цел. Когато животът съживи това дело, както вятърът съживява платнохода в морето.

XX

Комодоро Ривадавиа вече не чува нищо, но двадесет минути по-късно Бахиа-Бланка на хиляда километра по-далеч хваща второ съобщение:

„Слизаме. Навлизаме в облаците...“

После в радиопоста на Трелеу се явиха тия думи от един неясен текст:

„... нищо не се вижда...“

Късите вълни са такива. Някъде ги хващат, а тук — нищо не се чува. Сетне без причина всичко се променя.

Тоя екипаж, за който не знаят къде се намира, се появява вече на живите извън пространството, извън времето и по белите листове на радиопоста пишат не хора, а призраци.

Дали е изчерпан бензинът, или играейки преди падането последната си карта, пилотът се мъчи да кацне на земята, без да се сблъска?

Гласът на Буенос Айрес нарежда на Трелеу:

„Попитайте го за това.“

Приемателният пост на безжичния телеграф прилича на лаборатория: никел, мед, манометри, мрежа от проводници. Дежурните радисти, мълчаливи, в бели престилки, сякаш са се навели само над някакъв опит.

С тънките си пръсти те досягат уредите, изследват магнетичното небе, те са магьосници, които търсят златната жила.

— Не отговарят ли?

— Не отговарят.

Те биха хванали може би тоя звук, който би бил признак на живот. Ако самолетът и неговите бордови светлини възлязат до звездите, те ще чуят може би как пее тая звезда.

Секундите текат. Текат наистина като кръв. Дали полетът продължава още? Всяка секунда отнема една вероятност. И ето че времето, което тече, като че руши. Също както за двадесет века то

улучва някой храм, проправя си път в гранита и разсипва храма в прах, ето ги сега тия разрушаващи векове как се събират във всяка секунда и заплашват един екипаж.

Всяка секунда отнася по нещо. Гласа на Фабиен, смеха на Фабиен, неговата усмивка. Тишина изпълва площадката на летището. Тишина, все по-тежка и по-тежка, която ляга над тоя екипаж като тежестта на море.

Тогава някой казва:

— Един часът и четиридесет. Краен предел за бензина. Не е възможно да летят още.

И настъпва покой.

Нещо горчиво и блудкаво достига до устните, както в края на пътешествие. Нещо е станало, за което човек не знае нищо, нещо — малко безутешно. И сред всичкия този никел и медни артерии се чувствува същата тъга, която цари над разрушените фабрики. Целият този материал сега е тежък, безполезен и чужд: тежест на мъртви клони.

Не остава друго, освен да се чака денят.

След няколко часа цяла Аржентина ще изплува в деня, а тия хора остават там като на някой песъчлив бряг, с лица към мрежата, която измъкват, която измъкват бавно и за която не знаят още какво съдържа.

В своя кабинет Ривиер изпитва същото отслабване на напрежението, каквото се случва при големи бедствия, когато съдбоносното събитие освобождава човека. Той е дигнал на крак полицията на цяла област. Повече нищо не може да направи; трябва да се чака.

Но дори в дом на мъртъвци трябва да цари ред. Ривиер прави знак на Робино:

— Телеграма за летищата на север: „Предвиждаме значително закъснение на пощата от Патагония. За да не закъснява много пощата за Европа, ще задържим пощата от Патагония за следния пощенски самолет към Европа.“

Той се понавежда напред. Но прави усилие и си спомня нещо: то беше важно. Ах, да! И за да не го забрави, казва:

— Робино.

— Моля, господин Ривиер?

— Ще напишете едно нареждане. „Забранява се на пилотите да надхвърлят хиляда и деветстотин обръщания! Съсипват ми моторите.“

— Добре, господин Ривиер.

Ривиер още повече се прегърбва. Преди всичко необходимо му е да остане сам.

— Хайде, Робино, вървете, стари другарю...

И Робино се уплашва от това равенство пред призраците.

XXI

Робино бродеше сега меланхолично из канцелариите. Животът на дружеството бе спрял, защото пощенският самолет, предвиден за два часа, щеше да бъде отменен и щеше да тръгне едва на сутринта. Чиновниците със заключени лица дежуреха още, но това дежурство беше безполезно. Получаваха се все така ритмично метеорологични съобщения от летищата на север, но техните „чисти небеса“ и техните „пълнолуния“, и техните „никакъв вятър“ събуждаха сега образа на някакво безплодно царство. Пустиня от луна и камъни. Робино, без сам да знае защо, прелистваше една преписка, над която работеше началникът на тая канцелария, когато видя, че началникът, изправен насреща му, с безочливо уважение очакваше той да му я върне. Искаше да каже: „Когато обичате, разбира се... но тая преписка е моя...“ Това държане на подчинения засегна инспектора, но не му хрумна нищо да възрази и раздражен, той му подаде преписката. Началникът на канцеларията се върна на мястото си с голямо достойнство. „Трябваше да го пратя да се поразходи“ — помисли си Робино. И за да запази достойнството си, той направи няколко крачки, мислейки за драмата. Тая драма би повлякла падането в немилост на една цяла политика и тогава Робино щеше двойно да съжалява.

Сетне видя образа на Ривиер, затворен там в своя кабинет, и си спомни думите, които му бе казал: „Стари другарю...“ Никога никой човек не бе оставал до такава степен без опора. Робино усети голяма жалост към него. Той прехвърли в главата си няколко израза, смътно предназначени да покажат съжаление, да облекчат. Някакво чувство, което му се струваше много хубаво, го вълнуваше. И тогава той почука тихичко на вратата. Не получи отговор. Той бутна вратата. Ривиер беше там. За първи път Робино влизаше при Ривиер почти като при равен, нещо като приятел, нещо — както той си мислеше — като подофицер, който отива под куршумите при ранения генерал, придружава го в поражението и става негов брат в изгнанието.

„Каквото и да се случи, аз съм с вас“ — като че искаше да каже Робино.

Ривиер мълчеше и отпуснал глава, гледаше ръцете си. А Робино, изправен пред него, не се решаваше да му заговори. Лъвът, дори повален, го смущаваше. Робино приготвяше думи, все повече и повече опиянени от преданост, но колчем дигаше очи, виждаше тая склонена глава, тия сиви коси, тия устни, стиснати — над толкова голяма горчивина! Най-сетне той се реши:

— Господин директоре...

Ривиер дигна глава и го погледна. Ривиер идеше от един толкова далечен и толкова дълбок сън, че може би още не бе забелязал присъствието на Робино. И никой никога не узна какъв бе тоя сън, нито онова, което той изпитваше, нито каква скръб носеше той в сърцето си. Ривиер погледна Робино — дълго, като жив свидетел на нещо. Робино се почувствува стеснен. Колкото повече го гледаше Ривиер, толкова по-ясно върху устните му се изписваше някаква неразбираема ирония.

Колкото повече Ривиер гледаше Робино, толкова повече Робино се зачервяваше. И на Ривиер все повече се чинеше, че Робино е дошъл при него с трогателно добро и за нещастие съвсем спонтанно намерение да му засвидетелства тук глупостта на хората.

Робино се обърка. Нито подофицерът, нито генералът, нито куршумите съществуваха вече. Ставаше нещо необяснимо. Ривиер продължаваше да го гледа. Тогава против волята си Робино поправи малко стойката си и извади ръка от левия си джоб. Ривиер продължаваше да го гледа. Най-сетне с безпределно смущение, без да знае защо, Робино продума:

— Дойдох да получа нареждания от вас. Ривиер измъкна часовника си и каза просто:

— Часът е два. Пощенският самолет от Асунсион ще се приземи в два и десет. Наредете пощенският за Европа да отлети в два и четвърт.

И Робино пръсна учудващата новина: нощните полети не се прекратяваха. После се обърна към началника на канцеларията:

— Донесете ми оная преписка да я прегледам.

И когато началникът на канцеларията се изправи пак пред него, той добави:

— Почакайте.

И началникът на канцеларията почака.

XXII

Пощенският самолет от Асунсион сигнализира, че ще се приземи.

Дори в най-лошите часове Ривиер бе следил телеграма след телеграма неговия щастлив път. Сред онова объркване за Ривиер това бе отплата за вярата му, доказателство за нея. Чрез своите телеграми тоя щастлив полет съобщаваше за хиляди други също тъй щастливи полети. „Няма всяка нощ циклони.“ Ривиер мислеше също: „Веднъж прокаран пътят — връщане няма.“

Слизайки от летище на летище из Парагвай като в очарователна градина, богата с цветя, с ниски къщи и с бавни реки, самолетът се бе плъзнал покрай циклона, който не беше му закрил нито една звезда. Деветимата пътници, обвити в пътните си одеяла, долеяха чела до прозорците, досущ като до витрина с играчки, защото градчетата на Аржентина ронеха вече в нощта всичкото си злато под по-бледото злато на звездните градове. Напред пилотът поддържаше с ръцете си скъпоценния товар от човешки живот, разтвори широко очи, изпълнени от лунния блясък, подобен на някой козар. Буенос Айрес изпълваше вече кръгозора с розовото си зарево и скоро щеше да блесне като приказно съкровище с всичките си скъпоценни камъни.

Радистът пускаше из пръстите си последните телеграми като сетни ноти на някоя радостно звучаща в небето соната, която той чукаше по клавиши и чийто напев Ривиер разбираше, сетне свали антената, протегна се малко, прозя се и се усмихна: пристигаха.

След като се приземи, пилотът намери пилота на пощата за Европа, облегнат на самолета си, с ръце в джобовете.

— Ти ли продължаваш?

— Да.

— Патагонският тук ли е?

— Не го чакат: изчезнал. Хубаво ли е времето?

— Много хубаво. Фабиен ли е изчезнал? Разговаряха малко.

Едно голямо братско чувство ги освобождаваше от думите.

Пренасяха торбите с транзитната поща от Асунсион в самолета за Европа, а пилотът все тъй неподвижен, с дигната глава и тил, опрян на кабинката, гледаше звездите. Той чувствуваше как се ражда в него безпределна сила и едно мощно удоволствие го обзе.

— Натоварено ли е? — запита нечий глас. — Тогава включвайте.

Пилотът не мръдна. Запалваха мотора му. Пилотът щеше да усети в плещите си, опрени на самолета, че тоя самолет е жив. Пилотът щеше да знае сигурно насетне след толкова неверни новини: ще тръгне... няма да тръгне... ще тръгне! Устата му се полуразтвори и зъбите му блеснаха под луната като зъби на младо диво животно.

— Внимавай, нощ е това, ей!

Той не чу съвета на другаря си. С ръце в джобовете, с глава нагоре — с лице към облаците, към планините, реките и моретата, той почна тихичко да се смее. Тих смях, който обаче минаваше през него, както лек ветреца през листата на дърво, и го караше да потръпва цял. Тих смях, но много по-силен от облаците, от планините, от реките и от моретата.

— Какво те е прихванало?

— Тоя глупак Ривиер ме... си въобразява, че съм се уплашил!

XXIII

За една минута той ще мине над Буенос Айрес и Ривиер, който начева пак борбата, иска да го чуе. Да го чуе как се заражда, бръмчи и заглъхва като страшните стъпки на войска в поход между звездите.

Ривиер, скръстил ръце, минава между чиновниците. До един прозорец спира, ослушва се и мисли.

Ако бе отменил само един полет, каузата на нощните полети беше загубена. Но изпреварвайки слабите, които утре щяха да го отрекат, Ривиер изпрати през нощта тоя друг екипаж.

Победа... поражение... тия думи нямат никакъв смисъл. Животът е над тия образи и дори приготвя нови образи. Понякога победата отслабва един народ, а поражението пробужда друг. Поражението, което бе претърпял Ривиер, бе може би едно обвързване, което приближаваше истинската победа. Само събитието, което е в ход, има цена.

В пет минути постове на безжичния телеграф ще предизвестят летищата. По хиляда и петстотинкилометровата мрежа трепетът на живота ще разреши всички въпроси.

Една песен от хармониум вече възлиза: самолетът.

И Ривиер с бавни стъпки се връща към работата си между служителите, които се навеждат под неговия суров поглед. Ривиер Велики, Ривиер Победителя, който носи своята тежка победа.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.